

WWW.UNIBG

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Л
И
О
Г
Р
Ф
И
К
А

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

ИЗДАЈИ ДВА ПУТ сваког месеца у свескама од 3 и више табака.
ЦЕНА ЈЕ: ЗА СРБИЈУ 12 ДИН., А ЗА АУСТРО-УГАРСКУ 15 ДИН. НА ГОДИНУ

Преплата се шаље управи Државне Штампарије,
а рукописи уредништву.

VII СВЕСКА

16. АВГУСТА 1880. Г.

ГОДИНА I

ПОСТАВЉЕЊА УЧИТЕЉСКА

АКТОМ Г. МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА ОД 24. ЈУЛА О. Г. ПОСТАВЉЕНИ СУ ОВИ ПИТОМЦИ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ ЗА НАСТАВНИКЕ У ОСНОВНИМ ШКОЛАМА И ТО:

У београдском округу

Риста Стојаковић, за учитеља осме класе основне школе умчарске.

Милан Рашковић, за учитеља девете класе основне школе у Поповићу.

У врањском округу

Урош Благојевић, за учитеља седме класе IV разреда основне школе у Врањи.

Павле Поповић за учитеља осме класе III разреда основне школе у Врањи.

У јагодинском округу

Милоје Спасић, за учитеља осме класе III и IV разреда основне школе у Бачини.

У књажевачком округу

Драгутин Тодорић, за учитеља девете класе II разреда II одељења основне школе књажевачке.

У крајинском округу

Марко Антоновић, за учитеља осме класе IV разреда основне школе у Неготину.

Јован Лазаревић, за учитеља девете класе основне школе метришке.

Владимир Радојичић, за учитеља девете класе основне школе штубичке.

У крушевачком округу

Сретен Хаџић, за учитеља седме класе III и IV разреда основне школе трстеничке.

У нишком округу

Јаков Големовић, за учитеља седме класе IV разреда основне школе нишке.

Стеван Живојиновић, за учитеља седме класе III разреда основне школе нишке.

Спира Здравковић, за учитеља осме класе, III и IV разреда основне школе у Лесковцу.

У пиротском округу

Коста Андријашевић, за учитеља седме класе, III разреда основне школе пиротске, у тијобарском крају.

Коста Петровић, за учитеља седме класе III разреда II одељења основне школе пиротске, у пазарском крају.

Цветко Радојичић, за учитеља осме класе основне школе у Смрдану.

У пожаревачком округу

Васпиље Терзић, за учитеља девете класе основне школе у Горњој Крушевици.

Илија Гојковић, за учитеља девете класе основне школе у Великом Селу.

У рудничком округу

Велимир Павловић, за учитеља девете класе I разреда основне школе у Горњем Милановцу.

У смедеревском округу

Стеван Гојковић, за учитеља осме класе III и IV разреда основне школе азањске.

Коста Ђорђевић, за учитеља девете класе основне школе крњевске.

У топличком округу

Димитрије Путниковић, за учитеља седме класе, III и IV разреда основне школе у Прокупљу.

У ћуаријском округу

Владислав Кнежеввић, за учитеља осме класе IV разреда основне школе ћупријске.

Коста Николић, за учитеља осме класе III разреда основне школе параћинске.

У црноречком округу

Светозар Крапчевић, за учитеља девете класе IV разреда основне школе зајечарске.

АКТОМ Г. МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА ОД 29 ЈУЛА О. Г. ПОСТАВЉЕНИ СУ ОВИ БОГОСЛОВИ ЗА НАСТАВНИКЕ ОСНОВНИХ ШКОЛА И ТО:

У алексиначком округу

Владимир Миленковић, за учитеља десете класе основне школе у Брањини.

У београдском округу

Аксентије Ивановић, за учитеља десете класе основне школе у Малом Пожаревцу.

У ваљевском округу

Љубомир Марковић, за учитеља десете класе основне школе у Телијама.

У јагодинском округу

Петар Поповић, за учитеља десете класе основне школе у Вољујку.

У крајинском округу

Станоје Божићевић, за учитеља десете класе основне школе у Кладушници.

У крушевачком округу

Милан Матић, за учитеља десете класе основне школе у Плешу.

У нишком округу

Михаило Накић, за учитеља десете класе основне школе у Конопници.

У широтском округу

Андрија Николић, за учитеља десете класе у Костуру.

У подринском округу

Коста Војиновић, за учитеља десете класе основне школе у Горњој Буковици.

У рудничком округу

Арееније Радовановић, за учитеља десете класе основне школе у Шутцима.

У смедеревском округу

Панта Илић, за учитеља десете класе I и II разреда основне школе у Милошевцу.

У куаријском округу

Велислав Милојевић, за учитеља десете класе основне школе у Војнику.

У црноречком округу

Неша Мандић, за учитеља десете класе I и II разреда основне школе у Бољевцу.

У чачанском округу

Неофит Симић, за учитеља десете класе основне школе у Лукама.

У ужичком округу

Миленко Ђ. Поповић, за учитеља десете класе основне школе добрињске.

У шабачком округу

Живојин Протић, за учитеља десете класе основне школе у Петковици.

Милорад Терзић, за учитеља десете класе основне школе у Каменици.

АКТОМ Г. МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА ОД 28 ЈУЛА О. Г. ПРЕМЕШТЕНИ СУ СА СЛУЖБОМ ОВИ НАСТАВНИЦИ ОСНОВНИХ ШКОЛА И ТО:

У вароши Београду

Јованка Милићевићева, учитељица осме класе III и IV разреда женске школе на Сави, у III и IV разред вежбаонице при вишој женској школи.

Лепосава Стојковићева, учитељица осме класе III разреда женске школе на Теразијама, у IV разред исте школе.

Софија Кондићева, учитељица девете класе, III и IV разреда вежбаонице при вишој женској школи, у I и II разред женске школе на Источном Врачару.

Катарина Ђурићка, учитељица девете класе III и IV разреда женске школе на Дорћолу, у III и IV разред женске школе на Сави.

Косара Тасићка, учитељица девете класе I и II разреда женске школе на Источном Врачару, у III разред женске школе на Теразијама.

Ружица Миленковићка, учитељица десете класе III и IV разреда женске школе палилулске, у III и IV разред жанске школе на Дорћолу.

Софија Мићићка, учитељица пете класе IV разреда женске школе на Теразијама, у I одељење I разреда женске школе у Смедереву.

Петар Рајичић, учитељ прве класе III и IV разреда мушке школе на Сави, у I и II разред исте школе.

У алексиначком округу

Богдана Трифуновићева, привремена учитељица десете класе мушке школе брањинске, у Јасеницу, округа крајинског.

Милета Мптић, учитељ десете класе школе делиградске, у Сумраковад, округа црногорског.

У београдском округу

Даница Михаиловићева, учитељица десете класе школе лисовићке, у женску школу белопаланачку, округа црногорског.

Љубица Наумовићева, учитељица десете класе школе барајевске, у Лисовић.

Роксанда Обрадовићева, привремена, учитељица десете класе основне школе вранићке, у Барајево.

Јован Јовановић, учитељ осме класе школе великомоштаначке, у I и II разред школе обреновачке, округа ваљевског.

Јован Миленковић, учитељ осме класе школе малопожаревачке, у Нови Ацибеговац, округа смедеревског.

Јован Пуђевић, учитељ девете класе школе остружничке, у Велику Моштаницу.

Милан Рашковић, учитељ девете класе школе поповићке, у Радужевац, округа крајинског.

Милош Велички, учитељ девете класе школе великопаланачке, у завод за српску сирочад у Београду.

Милош Марковић, учитељ девете класе школе ритопечке, у Миријево.

Паун Милекић, учитељ осме класе школе рушањске, у Даросаву.

У ваљевском округу

Јелена Јокићева, учитељица девете класе женске школе на Убу, у Узвеће, округа шабачког.

Батарина Милосављевићка, учитељица десете класе школе скељанске, у женску школу мајданпечку.

Деспот Деспотовић, учитељ девете класе III разреда основне школе ваљевске, за учитеља осме класе основне школе у Бранковини.

Срећко Јевтић, учитељ шесте класе III и IV разреда школе обреновачке, у III разред школе ваљевске.

Панта Војиновић, учитељ осме класе, I и II разреда школе обреновачке, у Слешчевић, округа шабачког.

У врањском округу

Јован Димитријевић, привремени учитељ десете класе школе преображењске, у Малошиште, округа нишког.

Коста Поповић, учитељ девете класе IV разреда школе врањске, у II разред исте школе.

Крета Вељковић, учитељ десете класе III разреда школе врањске, у Преображење.

Кузман Бацовић, учитељ осме класе II разреда школе врањске, у I одељење I разреда исте школе.

У јагодинском округу

Драгиња Станојевићева, учитељица девете класе I разреда II одељења женске школе јагодинске, у III и IV разред женске школе палилулске, у Београду.

Јован Атанацковић, учитељ осме класе школе вољујачке, у I одељење I разреда школе свилајиначке, округа ћупријског.

Максим Петровић, учитељ девете класе III и IV разреда школе бачинске, у Багочинцу, округа крагујевачког.

У књажевачком округу

Пијада Моротванска, учитељица седме класе II разреда II одељења мушке школе књажевачке, у I одељење I разреда исте школе.

Велимир Антонијевић, учитељ десете класе школе изворске, у Црнољевцу.

Сима Јеротић, привремени учитељ десете класе I разреда I одељења школе књажевачке, у Извор.

У крагујевачком округу

Јелена Илићева, привремена учитељица десете класе школе загоричке, у женску школу брзопаланачку, округа крајинског.

Гаврило Ранковић, учитељ шесте класе I разреда школе рачанске, у III и IV исте школе.

Доситије Обрадовић, учитељ осме класе школе бадњевачке, у I разред школе рачанске.

Павле Шубаковић, учитељ четврте класе III и IV разреда школе рачанске, у I одељење I разреда горње школе у Смедереву.

Стапко Радосављевић, учитељ седме класе школе баточинске, у Ђићевац, округа алексиначког.

Хранислав Пегровић, учитељ осме класе школе маслошевске, у Враћевшницу, округа рудничког.

У крајинском округу

Живана Даниловићева, учитељица десете класе женске школе доњо-милановачке, у II одељење I разреда мушке школе свилајиначке, округа ћупријског.

Живана Цветковићева, привремена учитељица десете класе женске школе брзопаланачке, у Лучицу, округа пожаревачког.

Лепосава Мпловукова, привремена учитељица десете класе школе голубињске, у Зеленике, округа пожаревачког.

Полексија Станојевићева, учитељица десете класе женске школе у Мајданпечку, у III и IV разред женске школе шабачке.

Атанасије Радовановић, привремени учитељ десете класе школе рајачке, за учитеља девете класе исте школе.

Борђе Угриновић, учитељ прве класе IV разреда школе неготинске, у Џањево.

Јован Десимировић, учитељ осме класе II, III и IV разреда школе кладовске, у Ритопек, округа београдског.

Љубомир Јовановић, учитељ четврте класе школе радујевачке, у II III и IV разред школе кладовске.

Михаило Шуњеварић, учитељ девете класе школе метришке, у Грачац, округа чачанског.

У крушевачком округу

Јован Поповић, учитељ десете класе школе плешке, у I и II разред школе кожетинске.

Љубомир Ристић, учитељ девете класе III разреда школе крушевачке, у Делиград, округа алексиначког.

Милан Миљковић, учитељ осме класе III и IV разреда школе трстеничке, у II разред школе крушевачке

У нишком округу

Антоније Петровић, учитељ четврте класе III разреда школе нишке, у III одељење I разреда исте школе.

Димитрије Стојановић, учитељ девете класе школе у Црној Трави, у II разред школе власотиначке.

Зафир Златановић, привремени учитељ десете класе I разреда школе лесковачке, у Предејане, округа врањског.

Јосиф Костић, учитељ шесте класе III и IV разреда школе лесковачке у I одељење I разреда исте школе.

Милан Новичић, учитељ шесте класе IV разреда школе нишке, у II разред исте школе.

У пиротском округу

Катарина Ивановићева, учитељица девете класе женске школе у Белој Паланци, у III и IV разред женске школе нишке.

Милева Стојнићева, учитељица десете класе I разреда III одељења мушке школе пиротске, у III и IV разред женске школе пиротске.

Наста Николићка, учитељица десете класе, I разреда II одељења мушке школе пиротске, у III одељење I разреда исте школе у пазарском крају.

Милан Ковачевић, учитељ шесте класе III разреда школе пиротске, у I одељ. I разреда исте школе у тијобарском крају.

Милош Лекић, учитељ осме класе II разреда II одељења школе пиротске, у II одељење II разреда исте школе, у тијобарском крају.

Никола Миленковић, учитељ осме класе школе смрданске, у Расницу.

Павле Јовановић, учитељ девете класе II разреда I одељења школе пиротске, у II одељење I разреда исте школе, у тијобарском крају.

Петар Никетић, учитељ пете класе IV разреда школе пиротске, у III и IV разред школе на Сави, у Београду.

Петко Николић, учитељ девете класе I разреда I одељења школе пиротске, у I одељење II разреда исте школе у пазарском крају.

Стеван Николић, учитељ девете класе школе у Стрижевцу, у IV разред школе зајечарске, у округу црноречком.

У иодринском округу

Милева Цветковићева, привремена учитељица десете класе женске школе крупањске, за учитељицу десете класе I разреда женске школе у Чачку.

Михаило Јовић, учитељ осме класе школе горњобуквичке, у II одељење I разреда школе шабачке.

У иожаревачком округу

Драгиња Стојановићка, учитељица девете класе женске школе жагубичке, у I одељење I разреда женске школе зајечарске, округа црноречког.

Јелена Тодоровићева, привремена учитељица десете класе школе горњокрушевичке, у Крепољни.

Катарина Димитријевићева, учитељица десете класе школе лучичке, у Ранавац.

Рахила Козаревићка, привремена учитељица десете класе школе дубочке, у Загорицу, округа крагујевачког.

Цвета Калајева, учитељица десете класе школе зеленичке, у Бучје, округа црноречког.

Цвета Маринковићка, привремена учитељица десете класе школе близначке, у Пожежену.

Димитрије Ђорђевић, учитељ девете класе школе салаковачке, у Десниву.

Јован Лазић, учитељ седме класе школе жабарске, у Суводо.

Марко Недељковић, учитељ десете класе школе десинске, у Салаковац.

Милутин Стојановић, учитељ осме класе школе жагубичке, у III разред школе зајечарске, округа црноречког.

Михаило Игњатовић, привремени учитељ десете класе школе великоселске, у Манастирциу.

Михаило Ђорђевић, привремени учитељ десете класе школе суводолске, у Голубиње, округа крајинског.

Спасоје Јотић, привремени учитељ десете класе школе пожеженске, у Близнак.

Стеван Димитријевић, учитељ десете класе школе крепољнске, у Велико Орашје, округа смедеревског.

У рудничком округу

Јоксим Марковић, учитељ седме класе I разреда школе горњо-милановачке, и III и IV разред исте школе.

Милан Јанковић, учитељ десете класе школе враћевничке, у Маслошево, округа крагујевачког.

Петар Марковић, учитељ седме класе III и IV разреда школе горњо-милановачке, у III и IV разред вежбаонице при учитељској школи, у Београду.

У смедеревском округу

Јелена Ђурићева, привремена учитељица десете класе школе великоорашке, у Друговац.

Марија Богојевићка, учитељица осме класе I разреда I одељења женске школе смедеревске, у III и IV разред женске школе на Дорћолу, у Београду.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Милева Јовановићева, привремена учитељица десете класе школе новоадибеговачке, у Рушањ, округа београдског.

Симба Ивковићка, учитељица десете класе I и II разреда школе азањске, у II одељење I разреда исте школе.

Гавра Пешић, привремени учитељ десете класе школе крвевске, за учитеља седме класе IV разреда школе пиротске, у тијобарском крају.

Гаврило Марковић, учитељ девете класе школе водичке, у Ковачевац.

Јоксим Павловић, учитељ десете класе III и IV разреда школе милошевачке, у Марковац.

Марко Јелић, учитељ десете класе I и II разреда школе милошевачке, у III и IV разред исте школе.

Милосав Ризнић, учитељ шесте класе I разреда I одељења школе смедеревске, у Жабар, округа пожаревачког,

Милутин Пантелић, учитељ девете класе школе ковачевачке, у Бељено, округа београдског.

Михаило Ивковић, учитељ девете класе III и IV разреда школе азањске, у I одељење I и II разреда исте школе.

У топличком округу

Миливоје Плачковић, привремени учитељ десете класе III и IV разреда школе прокупињанске, у Бакус.

У куаријском округу

Јелена Трајковићева, учитељица девете класе I разреда II одељења мушке школе свилајиначке, у женску школу на Убу, округа ваљевског.

Роксаида Секулићева, привремена учитељица десете класе II разреда II одељења мушке школе параћинске, у II одељење I разреда исте школе.

Атанасије Ђирић, учитељ треће класе III разреда школе параћинске, у II одељење II разреда исте школе.

Богдан Ђуричић, учитељ десете класе I раз. I одељења школе свилајиначке, у Бадњевац, округа крагујевачког.

Веселин Петровић, учитељ десете класе I разреда II одељења школе параћинске, у Глоговац.

Коста Живковић, привремени учитељ десете класе школе у Војнику, у Корбевац, округа врањског.

Милан Радојковић, учитељ девете класе школе глоговачке, у II одељење I разреда школе јагодинске.

У црноречком округу

Анастасија Павловићева, учитељица шесте класе I и II разреда школе бољевачке, у Ропочево, округа београдског.

Милева Марковићка, учитељица шесте класе I и II разреда мушке школе злотске, у II разред женске школе зајечарске.

Милица Матићка, привремена учитељица десете класе I разреда I одељења женске школе зајечарске, у женску школу жагубичку, округа пожаревачког.

Персида Стабловићка, учитељица десете класе школе кривељке, у I и II разред мушке школе злотске.

Стана Гавриловићка, учитељица девете класе II разреда женске школе зајечарске, у Кривељ.

Антоније Тодоровић, учитељ десете класе школе сумраковачке, у Велику Иванчу, округа београдског.

Живан Петровић, учитељ четврте класе I разреда I одељења школе зајечарске, у Грљан.

Петар Мирковић, учитељ десете класе школе шарбановачке, у Луково.

Петар Ђирић, учитељ друге класе IV разреда школе зајечарске, за учитеља треће класе II разреда при истој школи.

Риста Матић, учитељ девете класе III разреда школе зајечарске, у Жагубицу, округа пожаревачког.

Тодор Стабловић, учитељ осме класе школе бучјанске, у Дубоку, округа пожаревачког.

У чачанском округу

Емилија Дипуловићева, привремена учитељица десете класе II, III и IV разреда женске школе чачанске, за учитељицу десете класе женске школе на Рашкој.

Јелена Матићка, учитељица десете класе I разреда женске школе чачанске, у II, III и IV разред при истој школи.

Софија Петровићева, привремена учитељица десете класе женске школе на Рашкој, у Скелу, округа ваљевског.

У шабачком округу

Јелена Радовићева, учитељица десете класе школе узвећке, у женску школу доњо-милановачку, округа крајинског

Персида Лешчинска, учитељица девете класе III и IV разреда женске школе шабачке, за учитељицу осме класе женске школе крупањске, округа подринског.

Јанко Караматић, учитељ седме класе I разреда II одељења школе шабачке, у I и II разред вежбаонице при учитељској школи, у Београду.

Јосиф Чупић, учитељ седме класе школе белотићске, у Црнићево.

Лука Раковић, учитељ девете класе школе црнићевске, у III и IV разред школе обреновачке, округа ваљевског.

Урош Палеташевић, привремени учитељ десете класе школе слепчевићке, у Белотић (срез мачвански).

АКТОМ Г. МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА ОД 1 АВГУСТА О. Г. СТАВЉЕНИ СУ У СТАЊЕ ПОКОЈА:

У вароши Београду

Коста Маринковић, учитељ прве класе I и II разреда основне школе на Сави.

Марија Атанацковићка, учитељица седме класе I и II разреда основне женске школе на Дорћолу.

У београдском округу

Алекса Шушкаловић, учитељ друге класе основне школе у Бељену.

У ваљевском округу

Павле Субовљевић, учитељ прве класе основне школе у Бранковини.

У крајинском округу

Сава Марковић, учитељ друге класе основне школе у Џањеву.

У ћуријском округу

Лука Петровић, учитељ прве класе III и IV разреда основне школе у Ћурији.

РАЗРЕШЕЊА ОД ДУЖНОСТИ УЧИТЕЉСКЕ

АКТОМ Г. МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА ОД 22 ЈУЛА О. Г. РАЗРЕШЕНИ СУ ОД УЧИТЕЉСКЕ ДУЖНОСТИ:

У Београду

Милован Ђурић, учитељ пете класе учитељске вежбаонице.

У алексиначком округу

Стојан Миловановић, учитељ основне школе у Тићевцу.

У београдском округу

Јован Димић, учитељ основне школе миријевске.
Јелисавета Пешћка, учитељица основне школе у Ропчеву.

У крајинском округу

Марија Јанковићка, учитељица основне школе у Спљу.

У пожаревачком округу

Светозар Ђукић, учитељ основне школе стамничке.
Риста Протић, учитељ основне школе рановачке.

У рудничком округу

Светозар Ненадовић, привременни учитељ десете класе, основне школе шугачке.

У смедеревском округу

Иван Атанацковић, учитељ основне школе марковачке.
Јелена Марковићка, привремена учитељица основне школе друговачке.

У ужичком округу

Тома Вучићевић, учитељ основне школе бачевачке.

У црноречком округу

Светозар Миловановић, привременни учитељ десете класе основне школе оштрељске.

У М Р' Л И

Атанасије Здравковић, учитељ седме кл. II р. основне | школе у Власотинцима, окр. нишког, умр'о је 11 Јула о. г.

ЗАПИСНИК ГЛАВНОГ ПРОСВЕТНОГ САВЕТА

ОСМИ САСТАНАК

18. Јула 1880. год. у Београду

Били су: потпредседник г. Јосиф Пецић, редовни чланови: г. г. Стојан Марковић, Јован Бошковић, Др. Лаза Докић, Јован Ђорђевић, Милан Миловук и Др. Војислав Бакић; ванредни чланови: г. г. Светозар Милосављевић и Милош Зечевић.

I. Пошто је г. потпредседник отворио састанак, прочитан је записник од VII састанка, и после неких малих примедба, Савет га је — одобрио.

II. Г. потпредседник саопштава акт г. министра просвете и цркв. послова од 18. Јула о. г. Пбр. 3044., којим се Савету даје на оцену нова *карта кнежевине Србије*, коју је за школску употребу израдио г. Гавра Ђорђевић, званичник географског одељења главног генералштаба.

Г. Др. Докић предлаже, да се та мапа преда сталном одбору за наставу, да је он разгледа и да каже, да ли је потребна таква карта; па ако је потребна, онда да се даде стручњацима на оцену, пошто у Савету нема таквих стручњака.

Г. М. Зечевић предлаже, да се одмах реши, да је за школе потребна таква карта, да би се што пре дошло до добре карте.

Г. М. Миловук жели, да у ту ману уђе бар још и Црна Гора.

Г. потпредседник примећује, да се ова ствар мора најпре предати одбору, да он извести Савет о потреби и о погрешкама и недостацима поднесене мапе; а одбору се може послати у помоћ и који стручњак.

Г. Ст. Марковић каже, да одбор има по пословнику право, да позове стручњаке, само ови немају одлучног гласа.

Према томе — упућује се мапа Србије сталном одбору, да поднесе о њој извештај.

III. Г. потпредседник ставља на дневни ред треће читање „*Правила за полагање учитељског испита у вишој женској школи.*“

Пошто су та правила прочитана и пошто су учињене неке примедбе и исправке, Савет

прими целокупна, „правила за полагање учитељског испита у вишој женској школи.“

IV. Г. потпредседник подноси Савету под / приложени писмени предлог четворице чланова Савета (г. Јосифа Пецића, Др-а Лазе Докића, Јована Бошковића и Др-а Војислава Бакића) напомињући, да тај предлог стоји у свези с учитељским испитом у вишој женској

школи, јер се тиче преуређења те школе и стручног спремања учитељака основних школа.

Г. Јован Бошковић предлаже, да се предлог прочита, да би остали чланови дознали, шта има у њему, и да би се могло решити, шта да се ради с њим.

Прима се предлог г. Јована Бошковића, и по том је прочитан предлог о преуређењу више женске школе и о стручном спремању учитељских приправница у учитељској школи.

Г. М. Миловук предлаже, да се тај предлог упути одбору, који ради на преуређењу средњих школа.

Г. Стојан Марковић примећује, да овај предлог не стоји у такој вези с правилима о учитељском испиту, да би га Савет могао сад узети у претрес. Он мисли, да Савет по закону нема права, да по својој иницијативи чини засебне предлоге.

Г. Ј. Бошковић одговара г. Марковићу, да Савет има права да решава о предлозима, који се појаве поводом претресања тих предмета, које г. министар упути Савету. По члану 20. пословника може се такав предлог одмах узети у претрес, а по чл. 26. може се упутити сталном одбору.

Г. Ст. Марковић каже, да би најпре требало решити, да ли поднесени предлог стоји у свези с правилима о учитељском испиту.

Г. Св. Милосављевић примећује, да онај предлог не стоји у свези с поменутиим правилима, него да је засебан предлог.

Др. Л. Докић каже, да то нису правила о испиту зрелости, него правила о учитељском испиту, који не морају све ученице полагати, него само оне, које желе бити учитељке, и по том је онај предлог у свези с правилима, која говоре о учитељском испиту.

Г. Ј. Бошковић је такође тога мишљења, да има везе између правила и предлога; јер повод је без сумње био претрес ових правила. Предлагачи желе, да ова правила буду привремена, а за стално да се дружичје уреди. Он је, вели, још при општој дебати о правилима задржао себи право, да предложи, да се у будуће сви учитељски испити држе само у учитељској школи, па ако Савет тај предлог не прими, онда ће он, заједно са осталим предлагачима, захтевати да се то стави у записник као одвојено мишљење.

Г. Ст. Марковић слаже се с мишљењем г. Св. Милосављевића, али он мисли, да се може већати о поменутом предлогу на основу акта г. министра, што се тиче преуређења средњих школа.

Др. В. Бакић потпомаже предлог г. Миловука Г. потпредседник одговара г. Ст. Марковићу, да је по пословнику дозвољено, а поред тога је и целисходно, да се такви предлози могу претресати у Савету. И он се слаже с предлогом г. Миловука. — Потом ставља овај предлог на гласање и Савет

прима једногласно предлог г. Миловука, — те се предлог о преуређењу више женске школе и о спреми учитељака основних школа упућује одбору, који је одређен за преуређење средњих школа.

Г. Г. потпредседник ставља на дневни ред извештај и рад одбора, који је прерадио „Правила испита зрелости за ученике гимназија и реалака.“

Г. Јован Ђорђевић, извештава о раду одборском и каже, да ће се овај посао најлакше свршити, ако сваки члан узме штампана правила, па у њима прати измене, које је одбор у свом предлогу учинио.

Г. потпредседник пита, да ли ће се читати цео предлог одбора, па да се о њему води општа дебата, или ће се читати члан по члан, па да се одмах пређе на специјалну дебату. — Савет

одлучује, да се одмах пређе на специјалну дебату, пошто су штампана правила о испиту зрелости, која је одбор узео за основу у свом раду, свима члановима позната.

Г. Ђорђевић чита наслов, који се без примедбе прима овако :

„Министар просвете и црквених послова, на основу закона од 12. децембра 1873. год. (додатак к § 25. закона о устројству гимназија од 16. септембра 1863. год. и к § 26. закона о устројству реалке од 9. Јуна 1865. год) прописује ова

Правила испита зрелости за ученике гимназија и реалке.

I. Задатак и услови испита зрелости.

Г. Ђорђевић чита чл. 1. предлога одборског.

Г. М. Зечевић примећује, да та редакција није тако јасна као она у старим правилима, јер су употребљени неки општи изрази, те се при извршењу не може тачно знати, шта треба да се ради.

Г. Ст. Марковић слаже се с примедбом г. Зечевића, и вели, да се чл. 1. може задржати онако као што је у штампаним правилима, само да се изоставе неки изрази у њему, који су непотребни.

Г. Ђорђевић одговара, да је одбор на основу искуства додао нешто, што изгледа истина као понављање, али је потребно да се изрично каже да би се задатак испита зрелости добро схватио. Досадашњи су испити зрелости, вели, били само репетиција годишњих испита, на којима се стављају више детаљна питања, која се односе само на питање; а одбор је мислио, да прави испит зрелости треба да покаже зрелост у мишљењу, а не у оном што је запамћено и што се може

за два три месеца научити. С тога је одбор, као што ће се после видети, захтевао строжији испит из оних предмета, у којима претеже размишљање, као н. пр. из математике, а блажији испит из оних предмета, где претеже памћење. Из тога се види, да је одбор мењао и дух и правац а не само појединости у досадашњим правилима, и ако је се придржавао стилизације тих правила.

Г. Ст. Марковић примећује, да би с тога, што је одбор мењао дух и правац досадашњих правила и што чланови, који после долазе, стоје у свези с онима у почетку, а нису нам познати, требало најпре прочитати цео предлог.

Г. потпредседник одговара на то, да је Савет већ одлучио, да се предлог одборски сматра као да је прочитан, за то смо одмах прешли на специјалну дебату, и с тога се та одлука не може мењати.

После тога г. потпредседник закључи данашњи састанак.

ДЕВЕТИ САСТАНАК

25. Јула 1880. год. у Београду

Били су: потпредседник г. Јосиф Пецић, редовни чланови: г. г. Стојан Марковић, Јован Ђорђевић, Милан Миловук и Др. Војислав Бакић; ванредни чланови: г. г. Светозар Милосављевић и Милош Зечевић.

Г. Г. потпредседник отвара састанак, саопштава дневни ред, и потом позива деловођу да прочита записник од прошлога састанка.

Привремени деловођа, Др. В. Бакић, чита записник од VIII састанка, и пошто не би никакве примедбе, записник је одобрен.

II Г. Г. потпредседник позива чланове, да продуже већање о „Правилима испита зрелости за ученике гимназија и реалке.“

Г. Ј. Ђорђевић чита прву алинеју члана 1. и иста се прима без примедбе овако:

Чл. 1. *Задатак је испиту зрелости, да се прибави потпуно уверење о потребном општем образовању и довољној спреми оних младића, који желе да добију стручно научно образовање у великој школи или универзитету.*

Г. Ј. Ђорђевић чита другу алинеју члана 1.

Г. Светозар Милосављевић жели, да се садржина искаже у позитивној, а не у негативној форми.

После кратког разговора о тој примедби Савет прима другу алинеју с малом исправком, коју је предложио г. Ст. Марковић овако :

Но сиремност за испит зрелости није у томе, да приправник само механички и у појединостима памти сву множину знања из наука, које је учио; него се тражи да је толико усисао и умно се развио,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

како би могао без великога напрезања и с поуздањем дати у главноме рачун од онога што је догле у гимназији или реалци учио, те тако у опште посведочити да има потребне спреме за даље факултетско образовање.

Г. Ј. Ђорђевић чита и тумачи трећу алинеју чл. 2.

Г. М. Зечевић примећује, да та алинеја не казује ништа више, него шта има у претходној алинеји, и с тога предлаже, да се изостави.

Г. Ст. Марковић слаже се с предлогом г. Зечевића.

Г. Ј. Ђорђевић одговара, да је потребно да се изрично напомене, да испит зрелости не треба да буде као годишњи испит, јер има велика маса знања, која се не може савладати, ако се пита као на годишњем испиту.

Г. потпредседник каже, да је боље, да се друга алинеја протумачи онако како одбор предлаже да би ствар јеснија била. — За тим ставља трећу алинеју на гласање и Савет је — са 4 против 3 гласа — прима овако:

Према томе испит зрелости није и не треба да буде само просто понављање годишњих испита из свију предмета, које је ученик у целој гимназији или реалци учио, нити ће се приправнику стављати сувише детаљна питања из оних предмета, који се једино памћењем научити дају, него ће се ићи више на то, да се види, је ли приправник изнео из гимназије или реалке довољну меру основног хармонијски спојеног знања, уме ли тим знањем и да се користи, показује ли логичности у извођењу, а поузданости и правилности у исказивању својих закључака, речју, је ли толико развијен, да може с успехом пратити предавања по научној методи у вишој школи.

Г. Ј. Ђорђевић чита и објашњује чл. 2.

Г. Светозар Милосављевић пита, зашто одбор предлаже, да испит не буде јаван.

Г. Ђорђевић одговара, да је одбор хтео да уклони све што би сметало ученицима при полагању испита. Има, вели, плашљивих ђака, које присутност њихових родитеља и остале публике може збунити; има других, којима је нарочито непријатно, кад виде око себе млађе ђаке из разних завода; — па с тога треба и ту сметњу уклонити. Испити, каже, неће бити ни тајни, јер ће и одсад бити дозвољен приступ професорима и сродницима ученика.

Г. Ст. Марковић не слаже се с предлогом одборским, што се тиче јавности. Он мисли, да би баш требало навикавати младе људе, да се не плаше јавности; јер има доста способних људи који се у друштву не умеју наћи. Има вели, већих незгода, које долазе из

тајности него из јавности; с тога је он за јавност при испитивању.

Г. М. Зечевић каже, да може остати досадашња практика, по којој је приступ само млађим ђацима био забрањен и ако то не стоји у правилима. Кад би се казало, да испит није јаван, онда би вели, то значило, да не могу ни колеге ни родитељи ђачки долазити на испит. С тога је против редакције одборске.

В. Бакић слаже се с мишљењем г. Марковића и додаје, да би требало бар ђацима најстаријих разреда гимназије и реалке дозволити, да присуствују на испитима, ди виде како се пита, да би се у течају последње године могли боље спремати за испит. Испити зрелости у учитељској школи такође су, вели, јавни, па то не смета, јер су се приправници навикли на то, нарочито тиме што држе предавања у основној школи у присуству својих другова и учитеља.

Г. потпредседник каже, да се може дозволити приступ при испиту само родитељима и онима, који воде бригу о ђацима, а публици и ђацима никако; јер то само смета раду, а не помаже ништа.

Г. Зечевић примећује, да ђацима може сам директор забранити приступ.

Г. Ј. Ђорђевић, као извештач одбора, одговара на примедбе, које су учињене против одборског предлога и на послетку пристаје, заједно са још једним присутним одборником на то, да се изостави она реченица која говори о јавности; али он жели, да се у том практикује као и досад.

Према томе прима се прва алинеја чл. 2. сисправком В. Бакића, овако:

Чл. 2. Испит зрелости дужни су полагати они ученици, који су свршили вишу гимназију или реалку, а желе даље наставити науке у великој школи или универзитету.

Г. Ј. Ђорђевић чита и објашњује другу алинеју члана 2.

Г. М. Зечевић примећује, да би се у том случају кад би се примила ова алинеја, изгубило по године од гимназијског учења у најстаријем разреду. Он би пристао на то само онда, кад би се навео још осми разред.

Г. Бакић предлаже, да испит зрелости буде месеца Маја и Јуна, као и у учитељској школи.

Г. М. Миловук примећује, да би потребно било, да се предавања у свима разредима заврше до 15. Маја, да би се ђаци до почетка Јуна могли спремати за испит.

Г. Ј. Ђорђевић признаје, да би се по овом предлогу изгубило много времена од предавања, и с тога пристаје на то, да се за спремање остави мање времена и да се испит држи у Мају и Јуну; само жели, да се испит зрелости не држи више у почетку школске године, кад се ђаци уписују у школу и кад има нај-

више посла, јер се онда полаже и пријемни и поновљени испит.

Г. Ст. Марковић каже, да је и за велику школу незгодно, што ђаци полажу испит зрелости у почетку школске године, кад треба да се уписују у велику школу и да иду на предавања.

Г. Светозар Милосављевић каже, да се испит зрелости може држати у Јуну, јер ту раде сваки дан

по три наставника, а остали наставници могу држати годишње испите.

Г. потпредседник каже, да у овој алинеји има више важних питања, о којима треба добро размислити, пре него што се одлука донесе. Он жели да се чланови још посаветују о томе и да на идући састанак дође сваки с готовим предлогом.

С тога закључује данашњи састанак.

ПРЕДЛОГ ЗА РЕФОРМУ ШКОЛА У ОПШТЕ, ОСОБИТО ЗА РЕФОРМУ ШКОЛА У СЛОВЕНСКИМ ЗЕМЉАМА

од

Г. КАЈЕТОНА ОСТОЈЕ-ХОДИЉСКОГ

(СВРШЕТАК)

IV

Безбројне су врсте занимања, које имају у виду подмиривање људских потреба. Изузетно занимање једном граном таквог рада, зове се струка или професија.

За корисну радњу у свакој струци, нужна су специјално знања. Једне можемо стећи помоћу научних правила, друге средством подужег практичног рада. Најприроднија дакле и најобичнија циљ људи, који се занимају каквим радом, јесте материјална корист, односно средство за живот.

Већи део струка захтева већу или краћу специјалну науку; а пошто је у нашим школама опште образовање тесно везано са стручним наукама, дакле струка, чим захтева подужу теоричну науку, сматра се као племенитија. Што се тиче рукодељства, које је могућно изучити практиком, оно тек онда улива поштовање, кад је скопчано са бољим стањем.

Право за поштовање могу само дати личне особине и средства, по којима можемо постати корисни за друштво. Друга разлика међу људима, што се занимају ручним радом, нема никаквог основа, и праведно кажу Французи: *Un a pas de sots métiers* сваки је занат наметан).

Неке од струка, које дају хлеб, захтевају универзитетске науке, и тако право и медицина имају прву улогу, а философија, то јест све науке тесно у скупу узете, имају последњу улогу у нашим универзитетима.

Правна струка, јесте и мора бити врло поштована; али високо достојанство судија више стоји у правом и самосталном карактеру и паметном суђењу, него у дубокој науци онога, коме предстоји дељење правде својим суграђанима.

Свака грана људског знања, и свака стручна уметност, може бити узета за предмет озбиљног научног испитивања. Међу тим они, којима предстоји да употребе у друштвену корист последице овог испитивања, немају потребе да се сами занимају овим испитивањем.

Научен правник може се занимати историјом, критиком и литературом права, али су ове науке исто тако нужне са судију, правозаступника или нотара, као што је нужна историја математике за инжењера или архитекта!

За чување безбедности и за мерење правде, нужно је познавање закона и правила, која фактички обвезују. Ова наука може бити предавана у специјалној школи права, као што ће општа теорична знања, сваке струке, бити предмет изучавања у специјалним стручним школама.

Медицина или лекарска наука основана је на знању чисто научног. У том погледу она налици на агрономију, које најпростије чињенице захтевају дубоког научног испитивања, да имају свој основ.

Егзактне науке имају своје најчувеније представнике међу лекарима; они пак, којима дозвољавају особите способности, љубав према извесној грани наука, и срећне околности, да се занимају испитивањем природе и њеним утицајем на организам људског тела, нису више практични лекари, него учени људи из професије. Познато је, како су несрећни учени агрономи у руковођењу земљорадњом. Тражећи пре свега знања, не могу да се уздрже на никакав начин од скуних опита. Практични лекар, као и добар земљорадник, дужан је да се користи примерима и опитима теорије

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

својих колега, али први, као и други, треба да се уздржавају од истраживања, која имају за циљ откриће перазјашњених до сад узрока. Познавање и лечење људског тела, као и практично суђење, тражи велику количину здравог разума, осим стручног образовања; међу тим право, као и медицина, нису ништа друго, него две струке, које људи изучавају, да добију хлеб.

Кад су се оснивали први универзитети, правници и лекари црпили су целу ову науку из латинских и грчких књижевника, и због тога право и медицина постали су главни предмети на универзитетима. Међу тим данас, кад треба да универзитети постану места за егзактну науку, која нема у виду друге користи, него истраживање истине, стручне науке, у које спадају право и медицина, не треба да буду предаване на универзитетима. Ни лекарска вештина, ни наука права, неће у томе оскудевати, јер ће свака имати засебну школу.

Теологија спада такође у универзитетске факултете; али црква спрема ла је увек за себе учене теологе у манастирима и у семинаријама; дакле и у будуће црква ће себи помоћи у том погледу.

Одмах после универзитетских факултета следе у школској хијерархији више техничке школе, тако зване у Немачкој: „Technische Hochschulen.“ Немци су хтели изравнати ове школе са универзитетима, али без знања латинског језика немогуће је бити „доктор“ — а без доктора, нема факултета. Славољубље дакле учених техничара није могло бити потпуно задовољено; међу тим друштво, које не трпи оскудицу у докторима сваке врсте, морало се оканути мисли, да има докторе архитектуре! Да би високе техничке школе одговориле достојанствено својој титули, трудиле су се пре свега, да научно утврде најпростији индустријски рад.

Знање више математике потребно је инжењеру, архитекту и механичару, за израчунавање порција (појединости), из којих су сложени саставни делови неке конструкције. За ово израчунавање, нужно је само знање извесних делова математике, али у вишим техничким школама, обично је математика предавана на такав начин, као да се није мислило, да њу ваља доцније применити у живот.

Практички инжењери не морају бити велики математичари. Погледајмо н. пр. на енглеске инжењере; они не излазе из високих школа, али све нове зграде, често тако дрско исплановане, обично су они најпре израчунали и потпуно извршили. Оставимо дакле на страну претензије за великом науком. Одиста у инжењерској струци треба имати теоричко знање, али пре свега нужна је овде добра практика.

Неке из специјалних виших школа зову се академије, и тако имамо: војничке, трговачке, рударске,

агрономске, лепих вештина академије, и т. д. На нижем ступњу учене хијерархије, налазе се средње стручне школе, као: семинарија, учитељске, трговачке, шумарске, баптованске, марвене, фармацејске, и најпосле, специјалне школе, назване у Немачкој „Gewerbsschulen.“ Заједнички задатак тих завода састоји се у специјалном обучавању младих људи, који се спремају за разне струке, да буду земљи и себи од користи. Осим стручних наука млади људи добијају у нижим специјалним школама извесно опште образовање. А у вишим школама предају се предмети чисто научни, који спремају младе људе за самостална истраживања. Кад би наука у специјалним школама била ограничена чисто стручним предметима, тада нужно време за свршавање ових школа могло би бити краће, или би стручно знање морало бити потпуније.

Млади људи, који су за 8 година походили „опште школе,“ и после, који су се за 2 године занимали практичним радом, неће имати потребе да се усавршавају у специјалним школама осим само односно њиховог стручног знања. Више науке, које имају у виду истраживање истине, — без обзира на употребу која из ње истиче, — треба да се предају на универзитетима, а не у стручним школама. Ако научна спрема буде подједнака за све стручне школе, неће бити основа за образовање школске хијерархије. Неће бити никаквог узрока, због кога би један правник, заслужио веће поштовање, него учитељ, лекар, или агроном. Достојанство оних, којима предстоји стварање закона, не треба да буде мање од достојанства оних, који чувају законе, или их извршују.

Главна циљ стручних наука, неће имати у виду истраживање истине, или тежњу за достојанствима, него показивање пута, који посредством рада води до самосталног положаја, овог правог услова и најјаче основе човечијег достојанства.

Слушаоци права, медицине и виших техничких школа образују данас неку особиту касту у друштву. Млади људи, који ће после радити да добију хлеба, сада имају сваку прилику, да пренебрегавају науку. Ни лекар, ни правозаступник не могу тако пренебрегавати своје дужности, као што је фактички дозвољено ученицима у нашим вишим стручним школама. Млади људи, који за 4 или 5 година живе као глумци или вештаци без занимања, нису добро спремни за обавезни рад. Кад чиновник може бити обавезан на канцеларијски рад од 8 часова дневно, не знамо, за што не би ученици права, медицине или технике, били дужни присуствовати 8 часова у научним заводима. Као што је бележено осуство у фабрикама, канцеларијама и другим заводима онима, који тамо раде, исто тако треба бележити осуство слушаоцима, који су унесени у стручне школе. Не само на предавањима, него и цело

време од 7 $\frac{1}{2}$ до 11 $\frac{1}{2}$ пре подне, и од 1-г до 5 после подне, ученици стручних школа, треба да се занимају стручним наукама. Да ли ће се у самој ствари тако занимати, ово је тако исто лако констатовати у научној заводи, као што је могуће применити на многобројном персоналу чиновника, у великим централним зградама, или на радницима, који у фабрикама раде. Они, који се спремају да после нађу у обавезном раду начин за живот, дужни су се зарана спремити за редовно занимање.

Како ће бити засебна школа за сваку струку, у којој се ништа друго неће предавати осим стручних наука, и како ће ученици тих стручних школа радити редовно 8 часова дневно, то специјални курс за сваку струку може бити краћи, него што је сад.

Лекарске науке раздвојене су на 5 година; али пошто су слушаоци медицине сада дужни вршити једногодишњу војничку службу, то им дакле не остаје више од 4 године за науку. Предлажемо такође 4 године за курс медицински, али пошто ће овде млад човек напустити школу у 21 години, то може одслужити војничку службу тек после свршетка својих наука. Тиме ће се користити лекарска наука и војничка служба у болницама.

Да би ученици медицине добили лекарску класу, дужни су полагати строге испите, зване „ригороза.“ Тек после двогодишње пракције у војничким или цивилним болницама, ученици медицине полагали би ове испите.

У место докторских диплома, млади би људи, добијали од испитне комисије сведоштво, и њихова би имена била печатана у званичним новинама са тачним резултатом испита.

Инжињерске науке могу бити такође распоређене на 4 године. То што смо горе казали о војничкој служби, и о строгим лекарским испитима после свршене двогодишње пракције, може исто бити усвојено и за инжињерске школе.

Цртање највише тражи времена, да у њему инжињер добије потребну лакоћу и вештину; а у нашем програму за „опште школе“ ова је наука довољно заступљена. У главноме остаје алгебра и геометрија, које само због специјалне своје користи нису могле бити изучаване у „општим школама.“

Математика је знање, које тражи извесни умни развитак. Оно што може млад човек лако схватити и научити за један час науке, тешко је изучавати дванаесто-годишњем младићу за неколико часова. Ове две године обавезног ручног рада служе за умно развиће, а у једно су као спрема за даље стручне науке.

У практичном животу образован човек, ма какво било његово занимање, посвећава дневно неколико часова на читање, дакле млад човек имаће времена за

две године, да се мало упозна са главним предметима наука, које ће специјално изучавати.

Извесно теорично знање нужно је за сваку грану инжињерске струке, а то су математика, нацртна и практична геометрија, нижа теорична механика, специјална минералогичка, геологичка и цртање. Ова ће се наука предавати у првом двогодишњем курсу заједнички за све струке цивилне инжињерије. Други двогодишњи курс засебни са сваку струку, обухватиће примену теорије и практично знање. Трећи двогодишњи курс мора бити употребљен на практику, при инжињерским конструкцијама, и тек после ове пракције млади техничари могу бити примљени да положе инжињерски испит.

У политехничкој париској школи, млади људи уче се теорији за две године, а после иду на двогодишњи специјални курс; једни у школу за путове и мостове, а други у рударску и механичку школу; остали у војничку школу главног штаба, инжињерије и артиљерије.

Политехничка париска школа јесте у неколико војнички завод, а у неколико академија математичких наука. Одавде произлази овај штаб врло учених, али не свагда практичних инжињера des Ponts-et-Chaussées. У Француској: ancien élève de l' Ecole polytechnique, готово је као члан неке учене академије, а у сваком случају више значи него Ingénieur Civil.

То је најбољи доказ, да у политехничкој школи више обучавају теорију, него што је нужно за практичног инжињера.

Инглеска има инжињере, који својом науком не уступају првенства никоме, али их односно нема велики број. Учени инжињери, као и у опште учени људи не морају бити у великом броју, па да принесу велику корист друштву; по томе може бити да је у Француској сувише много учених инжињера.

Са свим је друкчији инглески систем. Нема земље, која би имала бољих инжињера и који би се материјално више користили од Инглеца; а ти инжињери пре свега практични се усавршавају. Младић од 17 година, који је свршио школу, која одговара нашој реалној, иде на практику код приватног инжињера, који руководи значајним конструкцијама. Такав младић уписан у инжињерски еснаф, зове се: an articled pupil. Његови родитељи не само да му дају за 3 до 5 година потпуно издржавање, него још и плаћају неколико стотина дуката мајстор; — инжињерском за науку. Мајстор — Инжињер, осећајући потребу да има способне помоћнике, избира између својих ученика најодличније и добро их награђује са своје стране. Тек тада овај млади инжињер, пошто је већ сам управљао неким радом, постаје члан и колега инжињерског еснафа, и тиме је добио право, да стави уз потпис писмена: С. Е — цивилни инжињер.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.NS

Бод нас инжењер без државног места готово је исто, што и инжењер без посла, а што је још горе, инжењер без средства за издржавање. Да би могли имати и ми практичних инжењера, треба да свршен техничар, пре него што буде примљен да положи испит за инжењера, сврши двогодишњу практику при конструкцији машина, путова и мостова, при уређењу фабрика, — у опште, да практикује у инжењерском раду ма каквог рода.

Из тога, што смо до сада казали о цивилним инжењерима, могућно је закључити, да се у 4-ро годишњем специјалном курсу образовани млади људи могу научити свему оном, што је нужно за практичног инжењера.

Ако је нужно у Француској, те онај, који већ има доста специјалног знања, тражи да буде примљен у политехничку школу, то је због тога, што је политехничка париска школа не само инжењерска школа, него у неколико и академија математичких наука.

Стручне науке, које немају међу собом никакве везе, као н. пр. право и медицина, хемија и механика, не треба да буду предаване у истом заводу. Стручне школе треба да су размештене по земљи, и у колико је то могућно, свака да буде смештена тамо, где ученици могу видети примену предаване им теорије.

Безбројне гране индустрије и људског занимања, јесу предмет за науку различних струка. Број становника, који се занимају каквом граном индустрије у некој земљи, решава о потреби, да се отвори специјална школа за ову струку.

Није могућно, а није ни нужно, да се говори о свакој специјалној школи; доста је само казати овде, да је спрема стручно-школска нужна и за ове струке, које нам се чине да траже само механичке способности. Према мери, — да ли треба имати више знања у односној струци, или више механичке способности, — курс ће трајати, од 1-не до 4-ри године.

За струке, које не траже теоричног знања једногодишњи курс за трговину у сваком случају био би од потребе. У осталом аналогја између свију стручних школа биће потпуна.

Да би млад човек био примљен ма у какву од ових школа, мора показати сведоџбу, да је свршио „опште школе“ и да је за тим ручно радио две године.

Остаје нам још неколико речи да кажемо о тим особитим струкама, које могу бити само употребљене у државној служби, а такве су, војничка и административна струка.

Готово све државе имају своје специјалне школе, где се спремају млади људи за извесне гране државне службе. У Аустрији постоји кадетска школа и војничке академије, морнарска школа, а пре је била војничко-лекарска школа; постоји још академија оријентална,

где се спремају млади људи за консуларну службу на Истоку. У Француској има политехничка школа, из које ученици ступају у војену службу, или одлазе за цивилне инжењере у државну службу.

Требало би желети, да свака држава има још своју административну школу, и да влада постави услове за примање у таку школу, то јест, да зарана учини избор између младих људи, који имају вољу заузети државна места. Кандидат, који не би био примљен у административну школу, могао би избрати себи какву другу струку, међу тим данас младом човеку, пошто је свршио права, не остаје ништа друго, до само ишчекивати и бесплатно практиковати.

Издржавање младог државног слуге треба да буде обезбеђено од оног времена, кад је свршио курс у специјалној школи.

Питање, да ли млад човек може рачунати на државну службу, било би на овај начин брзо решено. Свака би држава, лишавајући се великог броја практиканата, — који с основом или не присвајају себи данас неко право да имају државни тајин, — могла би онда озбиљно помишљати на смањивање издатака услед смањеног броја чиновника.

V

Университети су били у првом времену свога основања највише школе, где су предаване све гране људског знања, на заједничком језику, за све научне људе. Са временом и са развићем народности ове високе школе изгубиле су своју универсалнонаучну црту и постале су државни заводи, који већ одавна имају у виду највише то, да васпитају младе људе за државну службу.

Жеља је новог времена, да се поврати универзитетима њихов првобитни карактер, чисто научних завода, који би имали задатак, да истражују и обучавају истини, без обзира на њену корист, јер резултат научних истраживања не може бити подложен ни на какав начин употреби, којом се можемо користити данас. Стручних наука задатак је са свим други, и због тога не дајемо им место у новим универзитетима. Позитивно право и лекарска вештина не треба да се тамо предају; међу тим историја законодавства и физиологија треба да буду темељније предаване у универзитетима тако реформисаним, него у данашњим колегијама, јурјидичком и физичком.

У таком новом универзитету само два факултета могу бити заведена: философско-историјски и математичко-природни. Овај последњи мора бити богато снабдевен средствима и научним инструментима почев од телескопа астрономске обсерваторије, па до усавршених микроскопа физиолошког института. Универзитет треба да има све инструменте за истраживање природе.

Универзитет у том погледу, — разликујући се од академије уметности, — постаће не само место истраживања за учене људе, него пре свега школа за младе људе, који се одају наукама више ради љубави према умном раду и у цели да постану чувени, него у намери да на овај начин обезбеде себи самосталан положај.

Поред велике моралне користи, која се састоји у познавању истине, открића су чисто резултат научних испитивања, која су већ само по себи материјални основ за корисне изналаске. Тако се обогаћавају стручне науке искуством, коме учени људи жртвују своје време и своје снаге, пре свега у искреној намери да сазнају истину.

Млад лекар или инжињер, који има самосталан положај и кога одушевљава љубав умног рада, може се одавати на универзитету студијама истина, које још не налази општих примена у односним њиховим струкама.

Онај, који хоће да слуша предавања на универзитету, не мора износити доказе специјалних својих студија. Ко је свршио „опште школе“ и занимао се после практиком за две године, може посећавати ма који универзитетски курс. Почем предавања на универзитету нису везана захтевом неке струке, биће она слободна у сваком погледу. Међу тим на специјалном курсу часови и предмети обавезни су и тачно опредељени. У универзитету на против време и рад науке морају бити остављени слободном избору оних, који се уче. Поред редовних професора, приватни доценти могу овде разлагати исту грану науке, али само на разни начин.

Сале за предавање и лабораторије треба да буду отворене само за оне, који тамо иду да озбиљно траже науку, и с тога мислимо, да је упис слушаца, неопходно нуждан. Где су врата научног храма широм отворена, тамо често улазе више радозналаца, него људи што жуде за науком. Професори, имајући често салонске слушаоце пред собом, жртвују обично суштину

ствари у корист облика. Предавања постају радознале конференције — као што се то догађа н. пр. у *Collège de France*, — док међу тим у томе трпи достојанство науке.

Почем универзитетска студија не спрема ни за какву струку, то она неће ни бити узета у призрење за оне, који траже државна места; ту дакле испити и немају никакве цели.

Академијске дипломе и нису ништа друго, до школске сведоџбе. Доктор је онај, који положи доказ да је стекао извесно знање, тачно опредељено и припознато за истину; то је човек потпуно обучен у својој струци. Али онај, који се одаје научном истраживању, који, — пошто је већ нашао једну истину, одма истражује и другу, — тај мора увек остати недоучен и титула „доктор“ била би за њега узурпација (незаслужено присвајање).

Човек, који живи ради саме науке, мора да га упозна сам свет, и то не сретством академијских титула, него сретством његовог научног рада; и због тога у тим новим универзитетима, или високим школама, неће бити испита, него ће бити упис редовних слушаца. А што се тиче уласка у обсерваторије, и у лабораторије, то ће стојати до професорског савета.

Сваки редовни универзитетски професор имаће неколико сталних плаћених помоћника, или адјунката. Овај штаб сложен од младих учених људи набављаће кандидате за универзитетске катедре и за столице академије уметности.

На универзитетима могу се увести уписи, који дају слободни улазак на месец дана, на извесна предавања, или у извесне лабораторије. Наука треба да има олакшан приступ за свакога, који њу искрено тражи.

Пошто се универзитет лиши, — на овај начин, — стручних факултета, у ствари постаје „висока школа“ *Alma mater* (матика) за људе, који траже истину и који жуде за знањем, а не за оне, који траже хлеба. —

МИСЛИ О РЕОРГАНИЗАЦИЈИ ГИМНАЗИЈЕ

Као да је и код нас једном свануло кад је у тач. 11 расписа г. министра просвете П.Б. 2273 постављено питање: да ли би боље било у јестаственици почети у 1-вом разреду са Зоологијом а завршити у нижој гимназији у II разреду са Ботаником и Минералогиијом. Из обзира на психолошко-педагошко правило, и онда би се грешило, јер као у 1-вом тако и у 2-гом и у

3-ћем разреду нема дете сво оно знање, које се претпоставља за разумевање Минералогиије.

По томе кад се хоћемо збиљски, давно опробаног начела држати, по коме се у нижој настави, код деце још слабо развијене, мора у предавању наука почињати од најближих и познатијих предмета: то је Зоологија

и то најпре познавање свог сопственог тела, у I-вом разреду на свом телу.

Затим да се пређе на сисаре, птице, водоземце и рибе. То је доста велики материјал, ма се и у ужем оквиру предавао, довољан за I-ви разред. У I течају II разреда да се продужи настава „мање познатих ма било у основи простијих појава, а то је посматрање безкичмених животиња.“ —

У 2-гом течају II разреда да се предаје Ботаника са неколико ботаничких екскурзија.

У III-ћем разреду долази посматрање Физике, и то да се делом предаје експериментална Физика.

У IV-том разреду долази Хемија анорганска — и ту је прилика посматрати Минерали-Елементи -Дијамант (карбон) сумпор, све металне првине. — алкални лаки метали и затим тешки као злато, сребро, Платина, Гвожђе, Бакар, Олово, Никл, Калај. И ту је место да се једињења ових металних првина са Кисеоником (Металоксиди, руде) и са Сумпором (Сулфати и Сулфиди) наводе као и Соли.

Од неметалних првина и њених једињења долази ваздух, вода, земље, као и разне соли у посматрање, и тако ће ученик све што се може разумно захтевати у најужем оквиру из Минералогije у Хемије заједно учити, и пошто је већ Физика посматрање општих својства претходила; биће настава из Минералогije заједно са хемијом спојена много кориснија за ученика, — а иначе њој нема места у нижој гимназији. У вишој гимназији налазимо исте мане још осетљивије. Ту се мора приступити ма у самим начелима учењу кристалографије, ако и стереометрија није претходила. Ту се опширно разлажу физикална својства: али ученик још не зна науку о светлости; и тако законе простог, двојног преламања поларизације неће ни мало разумети. Оптика предаје се тек V-том разреду. Нешто боље стојимо са хемијом; али у целости ипак излази да Минералогija у V-том разреду тако исто остаје непојмљива, апстрактна наука: почем недостаје претходна спрема, и зато и у V-том разреду нема Минералогiji места. Она се тек онда може предавати, кад су стереометрија, и физика свршене а то бива тек у VII разреду и никако сама за се но као кључ и азбука за геологију, да ученик гимназије добије један тачно обележен појам о постанку данашњег облика свога; а да на тај начин бар у најглавнијим потезима зна, шта и у каквом реду претходило: док је до данашњег облика површине наше земље тако и животиња и биљака дошло, јер ни медицинар ни правник ни филолог ни будући официр неће имати више прилику, да се даље с предметима природне науке занимају, или нешто даље у школи науче. Место Минералогije треба у V ти разред увести „органску хемију,“ јер у IV-том разреду предају се само начела хемије и основни закони анорганске

Хемије. Али закони органског царства — исхрана биља и животиња — Асимилација и т. д. не дају се без органске хемије појмити. Зато научној ботаници, и зоологији треба да предходи органска хемија и процеси стварања и распадања органских сјединења — судбина азотасних и безазотних смеса — њен задатак у Економији организмa — врење — и претварања органских киселина у шећер или скроб, декстрин, гућу, дрво: и т. д.; све се то не може баз познавања закона органске хемије разумети. Тек кад се у V-том разреду на тај начин органска хемија, у 2 часа недељно сврши, наступа ботаника у 7-мом дијететика зоологија а дијететика у 8-мом разреду. Почем се сада дијететика већ у учитељској школи, у богословији и у женској в. школи предаје, не увиђасе, зашто да тог предмета нема и у гимназији и то у 8-мом најстаријем разреду. —

Предавање природних наука је скончано са богатом терминологијом латинског и старог јелинског језика и већ ради разумевања свију тих исраза је нужно: да ученик толико бар зна, да себи одма ове речи и то лако брзо сам објасни а да не буде као правник двоумно шта је то Degeneratio u Regeneratio!

Али је и дан данас остао главни задатак Гимназија: да се класички језици обрађују; нема ни једног научењака данас: ко би могао спорити: да класички језици имају своју превелику важност за наставу: „Дубљим занимањем са прекрасним лителарним производима јелинског и римског старог доба развијају гаје, крепе се клице доброг лепог, красног, које се у човечијем духу налазе, усавршавају се у опште све снаге душевне непрекидним: методичним вежбањем и проучавањем тако: да тек онда задобија она важна својства: постати способан за макак самосталну научну радњу или занимање, које дубље посматрање захтева.“

Обрађивањем класичких језика добива човечији дух мноштво добрих навика, који се више не дају утаманити, користи ред и поредак умствовању, лакоћу у раду душевном са појмовима, изобиље нових мисли, што све приноси његовом напретку и развоју. Све те користи се не могу на други начин задобити.“

Грчки језик јесте као једно око гимназиске наставе „ко га изгуби опазиће за кратко, да и друго око малакше — латински — Зато је у добро проученом свањању свију околности код напредних народа условљен прелаз на в. школе од редовног свршавања подпуних гимназија, којима је занимање са класичким језицима као подлога темељног научног образовања дата.“ —

„Треба још једном и у кратко да наше тврђење изјавимо: да цела гимназијска настава стоји и пада са класичким тгудијама, а тиме пада и приправа за прави научни рад, или што се овому подпуно равна,

за достојно свађање свију виших задатака живота, који се само помоћу образованости постићи могу; зато сви покушаји, да се ови — класичке — штудије истисну ослабе (као што је на жалост и код нас учињено) нису ништа друго, но атенлати на оштету образованост* целог народа.“

Није ми ни издалека намера, нити је мој позив да доказујем нужду, корист, потребу класичких језика. За мене је довољно, да до данас ни у Немачкој, ни у Француској ни у Енглеској, ни у Аустрији нити у Русији није се нашао Научењак, који би био од далека хтео спорити или крњити важност класичких језика. Нема нигде у свету таквих наказа, као што су наше садање гимназије! али се и последице могу видети.

Зато кад би само тај једини разлог постојао, био би већ довољан, да нас побуди: да се вратимо на бољу наставу класичких језика и по томе као природњак дижем мој скромни глас за ојачану, снажнију наставу сатарих класичких језика, да се још од 1-вог разреда започиње латинским језиком а у IV-том да се дотера до читања и разумевања Филора и Јулије Цезара а у 8-мом до Хорација и Тацита.

Грчки језик да се започиње у V-том а до V-ог да се продужи. Од живих језика уче се сада обавезно два, али се стварно не научи ни један, а тражи се и фактички само, знање једног; јер се у правилима за испит зрелости изреком у чл 16-том наређује: за живе стране језике свакојако мора се тражити за сада разумевање — бар једног од њих — француског или немачког, како је ком ученику лакше и удесније.“

Кад се дакле само један језик стварно тражи нека се и један а ма темељно учи, а не као сада 6 година немачки а неуме ни коретно читати. Тиме би се у сваком разреду одма 3 часа недељно добило, а кад се од цртања и Краснописа још 2 часа одузме има довољно часова за ојачање класичких језика.

На тај начин моји се предлози деле

1-во на предлоге, који може сам г. Миристар просвете усвојити. 2-ги на предлоге, који се морају најпре народној скуштини поднети, а то је предлог за осму годину гимназиске наставе, за грчки језик, дијететику.

Све пак остало дало би се наредбом Министарском извршити и то:

1. да се Минералогја одмах идуће године школске дода хемији у IV-том разреду.

2. да се започиње у 1-том разреду са Зоологијом и то о човеку и о камењацима

3 да се безкичмене животиње предају у 2-гом разреду 1-вог Семестра, а тако Зоофитима учини прелаз у 2-гом течају ботаници.

4. да се у V-том разреду предаје органска Хемија одма од године

5 да се Ботаника у 6-том Зоологија у 7-мом оставе као што су

6 да се у 8-смом разреду предаје Минералогја и Геологија са два часа недељно Дијететика.

7: да се латински језик одма идуће године почне предавати од 1-вог разреда и да се предаје у свима разредима.

8 и да се заведе учење само једног живог језика а не два.

9-то За Гимнастику да се уведе лети војена гимнастика—као што је то у Швајцарској — и да сваки ученик чим сврши гимназију положи војени испит како би могао бити постављен — кад треба — као подпоручик у народној или стајаћој војсци. : како што је то у Швајцарској прописано.

На тај начин би се вероватно образованост унела у шире кругове, а особито у сеоски сталеж нашег народа а наши будући практиканти и писари могли би се у случају нужде и потребе уврстити у народну војску као официри Ко се лично једном уверно о неисказано добрим плодовима таке наредбе у Швајцарској мора желити и тежити, да се те мере и код нас уведу.

10-то У Интересу једрије наставе морамо желити, да се једном број ученика у једном разреду утврди Не сме само решавати обзир на простор, на ваздушни куб, но поглавито обзир на вероватан успех наставе. Доказано је, да што је мањи број ученика, тим је бољи успех наставе — ма била по себи и лошија; — јер се у испитивању испрекидно израђује и присваја, тако рећи, знање. Призивка неможе бити у неким предметима свака два месеца — као што је то прописано — једаред, чим је број ученика тако велики, да је физички немогуће испитивање ма у најкраћем времену извршити.

Ако испитивање има, да постигне пожељену сврху, не сме се само форме ради, од ока, у што краћем времену предузимати, него да се бар са — једним учеником, као што треба, сваког часа сврши; јер у противном случају боље да се и недржи никако испитивање или да се са онолико ученика сврши, колико се могло, јер се тиме једино добија права оцена, и ученици се обдржавају у непрекином очекивању, те су принуђени сами код куће предметом се занимати, а задобивене (белешке су истините,) не случајне, и по томе се неваре ни ученик ни учитељ. Зато има у организацији свију школа напредних народа позитивно наређење; да се несме преко неког извесног броја никако више ученика примити у један разред.

И паралелни разреди са истим наставницима нису ни од једне меродавне стране препоручиване нити одобраване, но се свуд наређује: да се у таком

* На горе наведеном месту у Енциклопедији.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

случају, где би се за више разреда показао већи број ученика, него што је прописан, нова гимназија отвори.

У Аустрији је број од 60 у нижим разредима а у вишим од 40 прописан. У немачком царству 50 а само на крајњој нужди 60 за ниже, а 30 за више разреде

Тако је за Београд неопходно нужно, да се реалци дода 1. и 2-ги разред, јер је други наставни план, и по томе други распоред предмета од почетка потребан; *а осим тога: да се још једна попузна Гимназија у Београду место II ниже гимназије на Теразијама отвори.*

Само на тај начин може се навала ученика савладати, иначе остаће све при старом! —

11. На послетку треба споменути *Збирке*, за које је досад нешто урађено, али без тачног програма. Суме које се свакој средњој школи на расположење дају, мале су, недостатачне, а то из узрока, што је општа сума за таког рода набавке одвећ мала у општем буџету.

Треба народној скупштини поднети далеко већу цифру, а она је увек готова и вољна била, да обилато даје на просветне цели, само чим се довољно обавести. „Нема заната нема мајстора без алата.“ Нека се то са свим отворено народу каже: не можеш имати бољу наставу, док не набавиш више и бољег алата за очигледну наставу; па ако не би народ толико и дао, колико и треба, остаје апелата на општине — која до сад није ни покушана.

Наше варошке општине би се за цело одазвале, и ставиле у својим буџетима по свом могућству суме да побољшају и умноже наставна средства за очигледну наставу у оним средњим школама, које се у њиховој вароши походе.

Не сећам се, да је когод од општинара у Београду при грађењу општинског буџета обратио пажњу на тај важан предмет, а не сумњам се, да заступници наше престонице сами ће — колико буду у стању — ставити у свој буџет за набавку научних средстава, која би се имала за реалку, велику гимназију и 2 подгимназије набавити. За прве по сто, а за друге по 50 дук. била би сума од 300 дук. годишње кроз више година дата, поред државног трошка довољна, а општина би тиме у ствари само наставу своје сопствене деце унапредила, у исто пак доба дала би пример, коме би све остале варошке општине следовале.

Почем се време нове школске године примиче, то је крајњи тренутак, да се оне мере, које стоје у кругу повластице г. министра просвете бар у почетку ове нове школске године заведу, које су од 2 до 11 разложене, док се не би до године и осми разред гимназије додао.

У Београду 6. Јула 1880 год.

Др Ј. Валента.

О НЕБЕСНИМ ТЕЛИМА

ЈЕДНО ПРЕДАВАЊЕ

од

ЖИВАНА ЖИВАНОВИЋА,

суплента

(Намењено г. г. наставницима осн. школа).

(СВРШЕТАК)

Па не само сунце: *но и свака звезда, која се год сија, састоји се — према горњем испитивању — из истих делова и тела (стихија) као и ова наша земља.* Како пак из небеса падају и опипајемни знаци и докази овога што овде рекох, о том ћете се уверити — што ћу доцније казати, — а овде напомињем: *да из неба, из ведра неба пада на земљу камење или чисто гвожђе.* Ком би ублизу пао овакав дар

озго: он не би посумњао више у ове навде, ни у то, да и мимо земље има камења. — — Свет је свуд истоветан!

Толико сам имао да вам кажем о сунцу. И ако икад пратите погледе своје к њему, ако од сада будете посматрали помрачење његово: сетите се тога, што су наука и њени људи за нас из васионске даљине нама добавили.

Но ваља нам да се обазремо и по осталоме небу, те да проговоримо коју и о осталим звездама. Сем оних севалица, које сијну небом и нестане их, ми сви знамо шта разумевамо под именом звезда. О другом којечему, што се каткад виђа на небу, ми ћемо мало после учинити неке напомене, а сад останемо само при посматрању (неких) звезда.

Разноликих звезда има на небу. Нашим очима гледајући, видимо их ми у разној светлоћи и величини. Неке сијају чисто бело, неке бледо, неке жуто, неке црвенкасто. — Један пажљив поглед пут небеса и звезда довољан је, да се човек о овоме увери.

Но о другом ћемо ми овде да говоримо. Све се звезде деле на двоје: једне, које су зависне од сунца, и друге, које нису зависне од сунца, но и саме непокретна сунца, светла и велика као ово наше, — али су далеко!

Оне прве, од сунца зависеће звезде, зову се покретнице или планете. Оне се окрећу око сунца. Оне су по себи тамне. Виде се само кад их сунце осветли. У ред ових, за сунце везаних планета спада и наша земља. Наша је земља планета или сунчана звезда. Она је први сусед и врло сличан друг нама познате звезде зорњаче или Данице (која се у књигама зове Венус).

Сунце вам је довољно познато, по величини и светлоћи својој. — Замислите га тамо у поднебесном простору, само стално, како се у месту тихо обрће и светли.

Од њега амо пошав, у остојању од неких 7,800.000 миља (= 7.500 метра), наишли би на једну звезду, коју су и астрономи давно спазили и дали су јој име Меркур. Ова звезда у дугуљасто округломе путу обилази неуморно око сунца. — Од Меркура звезде, даље амо (од сунца к нама!) наишли би на звезду, коју споменусмо мало час — на Даницу (Зорњачу), коју зову астрономи Венус. После те звезде долази, по астрономским рачунима на ред као трећа звезда Земља, ова на којој ми живимо.

Зауставимо се овде!

Многи ће се чудити уопште тој мисли и речи, да је земља звезда. Истина, нама који смо овде на земљи, земља је нешто и сувише гломазна, каменита, хладна а и мокра, — те да би сматрали да

је звезда. Но ипак земља је звезда, и обрће се око сунца. Нама којима је наш зреник или видокруг мали, ми, око којих се свуд „небо“ „склапа“, и којима је све остало — на небу — сићушно и мало: ми се тешко одлучујемо да рекнемо или да поверујемо да је земља звезда, иста онака као Зорњача, а Зорњача да је готово оволика, колико ова наша земља!

Ми, који смо неуки у свеколикоме осталом величанственом поднебескоме строју, — ми смо везани за ову земљу: она је за нас „велика“, „непокретна“, она је „средина света“, око ње се — чини нам се — сунце обрће. Но другојачије знаду и поучавају нас људи, који су другојачије и познали све то. Ти су људи пре поменути астрономи. Њихови су рачуни и сувише тачни, они су се на наше очи обистињавали, јављајући нам по годину дана раније (а ако хоћете и на стотине година раније!) помрачење сунца и месеца. Ми ваља да се ослонимо на те непартајичне поборнике чисте науке — и следујмо им дакле.

До земље је по реду Марс. За њим долази једна велика просторија, пуна засебних малих комада — малих звездица — које се крећу као и земља око сунца. Мисли се да је овде била нека велика звезда некада, па је у парчиће отишла, — а парчићи ти иду путем истим, ма сваки за се.

По томе долази највећа међу свима планетама: Јупитер. За Јупитером Сатурн, који има око себе чудне неке појасеве или котурове, који — три на број — стоје око њега, од прилике као кад би човек отпучио обод од шешира, па рукама га (обод) државао око главе. Тако од прилике стоје та три котура око Сатурна. За Сатурном долази Уран, па најпосле Нептун. Све ове звезде, осем ове последње, прво су виђене, па су прорачунавате. Ова последња била је до 1846 год. незнана. Те године, један Француз, астроном, именом Ле Верје, из узрока што му претходна звезда (Уран) није хтела да иде мирно — накани се да дозна за што та планета скреће с пута. Знао је ово: мора да има иза те планете још једна, и то велика, која ову вуче к себи. Тражио ју је на догледе и није видео. Он се даде — како невиђено! — на рачунање. Дуго је рачуно, и рачуном сазна место, где мора стајати та друга, до сад невиђена планета.

Но из Париза, где је он радио, није могао видети. Он јави у Берлин, и ноћу 11 (23.) Септембра, по његовоме рачуну други један астроном управи тамо своје догледе и — *наиђе на једну звезду, која је већа од земље*. Онда је назову *Нептун*.

За Нептун веле, да је он не угледана (пре) но „израчуната планета“, као што и јесте. Ле Верије је умр'о пре мислим 9 год. (Причају да он није пристао никад да се слика. Само је једноме сликару крадом испало за руком, да му ухвати лик, и почне да ради. Но кад астроном дозна за то, отиде и полуца му плоче на којима је слика Но он је себи подигао без сумње леп споменик, тамо, где неће моћи злочеста рука да се домаши, ни „зуб времена“ — бар тако скоро, и ако је могуће — да поруши!).

Ко разуме шта све ово значи, т. ј. шта значе рачуни, којима се звезде невиђено налазе, — тај ће веровати у поштен и истинити рад астронома.

Све ове планете овим редом: Меркур, Венус, Земља, Марс, — Астероиди — Јупитер, Сатурн, Уран, и Нептун, крећу се тихо по просторији, *обилазећи околу сунца*, које стоји у сред среде ове своје задруге. Земља наша обиђе око сунца за 365 дана и 6 сати, — а то је наша година. Све планете што су од земље даље, морају *дуже* да иду — да се „окрећу“ — док обиђу сунце.

Оне што су *пред* земљом, до сунца, потребују мање од године наше, да обиђу сунце. Нашој земљи треба, рекосмо, 365 дана 6 с. Најближем Меркуру, само 87 дана 23¼ сата. Нептуну пак као најдаљем *скоро 165 (наших) година; и то је његова година*.

Ја нисам рад да вас морим са бројевима, како о одстојању, тако и обилажењу око сунца, колико је свакој појединој планети нужно. То може читати, ко хоће у опширнијим књигама.

Путови, којим иду планете, *нису са свим округли; они су дугуљасто округли* (елиптични). Некад су планете сунцу ближе, некад даље. Кад су ближе, *сунце их јаче привлачи и оне иду брже унаоколо*; кад су даље спорије.

Кад је која планета дошла докле најближе сунцу доћи може, то се зове онда *сунчана близина*. По некад више тих планета дођу ближе сунцу. Сунце и планете привлаче се. И кад више тих

планета — путујући око сунца — дођу у *сунчану близину*, онда сунце на њих и они на сунце боље и јаче дејствују. Но дејство ово више осете планете од сунца, но сунце од планета. Сунце је с места непомично. Даље, да *све* побројане планете уједно згрувамо, *ипак је сунце веће*, с тим и јаче од њих и привлачна свага планета није у стању да сунце помери или какву значајну промену на сунцу произведе, те да као сунце опасно подејствује на остале планете, ако би их било ту где у близини. Ово неколико речи нека би биле намењене — ако се боље умотре — ономе или боље рећи против оног „дела“, које је ту скоро видело овде света и носи застрашавајући наслов: „*Пропасти света*.“ — Нема и неће од овога бити „пропасти света.“ Друге силе треба, и издуже да дејствују — као нпр. охладњење сунца — па да буде „пропаст“ али *ипак не света*, него ове светске ситнежи, људи и осталих створова, што су посејани по свету. Свет, овај велики, прави свет — он ће дуго још остати

Што се тиче горње ствари и те прочувене „пропасти света“ — уколико сам ја прочитао ту књижицу — стоји овако и то од речи до речи: „Тај догађај је: у овој периоди (т. ј. од год. 1880 — 1885). Четири највеће планете: Јупитер, Сатурн, Уран и Нептун, достићи ће у исто време сунчеву близину, па у једно време подејствовати на сунце, а преко њега (!?) и на земљу и мање планете.“

Све планете *скупа* да дођу у сунчану близину, све заједно да „подејствују на сунце,“ опет ће сунце спокојно остати на миру, на своме месту, јер је сунце — како рекох напред — претежније и јаче од свију планета скупа, дакле јаче је и *непомичније* је наспрам именовате четири планете, ма и да су и оне од свију планета највеће. Док сунце на своме месту стоји, док не би оно од нас отишло даље, или к нама дошло ближе, и док будемо ми (земља) у редовном утврђеном своме одстојању од сунца — *догле је све стално и сигурно*: јер да се поремети што на земљи, зависи једино од даљине сунца и од промене те даљине или одстојања. Како за сад нема те силе да сунце макне с места, које оно у васиони заузима — и ми према њему — *све је догле мирно и сигурно*. Ми можемо сачекати, нека се све те планете при-

ману; ми нећемо то ни знати ни осетити, као што не би ни знали да нам тај „пријатељ природних наука,“ који је књигу писао, није благонаклоно обратио пажњу и мало као и заплашио оне који су поклонили пажњу том производу његовог „пријатељства“ према науци. Сва је ствар у томе: Истина је — можда — да ће доћи те планете у сунчану близину. И то је све што је истина. Остало све — заједно све са поплавом Сегедина, за коју су нађени и окривљени чак Јупитер, Сатурн, Уран и Нептун, и са свима осталим воденим наводима — све је то сензациона измишљотина г. „пријатеља природних наука,“ — који је своје основе полагао на тврђењу неких знаменитих „американских“ — а то су обично за такве новине поуздани — астрономи. Имао сам не само превод, но и оригинал те књиге у руци. На полеђини се види, да је то печатано у некој књижари, где се нарочито негују само такве ствари, т. ј. ствари за обичне обешечакуке и потребе. Од науке ту нема ништа. Замашност наслова — као што је п. пр. „пропаст света“ — богме није тако мала, да би се могло лако мимоићи а књига не купити, — а с тим је „пријатељ природних наука“ постигао своју цел

О овоме није требало оволико ни говорити. Како се вели: те планете долазе у сунчану близину у 600 год. једном. Од Христа имамо 3 пута по 600 год. следствено: трипут су досад (ово је трећи пут) само од Христа бивале те планете у сунчаној близини; а свет је остао и није прошао. Зла, болести и т. д. што су суетизали свет у те године имају толико исто свезе са сунчаном близином планета, као и репате звезде са — ратом. Ко верује у тврђу небеску, није у ону „књигу“ ни веровао; ко у небеску тврђу сумња, тога ни ови редови неће учврстити, тим пре, што њих не пише „астроном,“ но — здрав рачун, који често због нездравих умова долази у сумњу.

А ми се вратимо спокојно посматрању планета.

У току нашега разговора ми смо се упознали са свима до сада познатим планетама; поменули смо — и ако не величину сваке — оно бар које су највеће између њих; казали смо њихову међусобну удаљеност; поменули смо за колико се по-

неке од њих око сунца обрну, и рекосмо — да је и земља планета.

Ми би још по неку проговорили о планетама, пре но што почнемо говорити и о осталоме што се на небу налази.

Понајпре да напоменемо, да ове планете нису усамљене; оне имају каткад и по кога друга, једно мање тело, које је — по видимом вечито упућено да се држи планете којој је најближе. Наша земља, као планета, има таквог друга, пратиоца и то је наш давнашњи познаник — *месец*. Неке од других планета имају и више од једнога пратиоца, као: Јупитер 4, Сатурн 8, Уран 6, за Нептун се зна да има 2. Неке (Меркур, Венус, Марс) немају ни једног. Месец је на 50.000 миља далеко од земље. Од земље је телесно мањи око 50 пута. Површина месечева мања је од зем. 14 пута. Полусни пречник земље = 1719, месеца 454 миље или 0.26 (= око 1/4 од дужине земљиног пречника). Месец обилази око земље. Он је сву обиђе за 27 д. 7 с. 43, мин. Обилазећи је, он иде — даље у просторији — заједно с њоме око сунца. Идући месец око земље он у минути нашега времена пролази нешто преко 8 миља (= 60.000 метара.) Идући земља око сунца, она јури са врло великом брзином, коју никакво ђуле из топа не може постићи. Земља — у путу своме, осем што се обрће око своје осовине — за минут пројури простор од 247 миља, а за секунд 4 1/4 миље т. ј. преко 30.000 метара у секунду. Ми идемо истом брзином, али заједно са земљом, не трескамо се, и не осећамо тај лет кроза свет и васиону. Док облетимо око сунца прођу нам познатих 365 д. и 6 сати. За то време дође земља у разне положаје (— *нагиб* —) према сунцу и ми проживимо у току тога времена: пролеће, лето, јесен и зиму; како кад на земљу (и на наш „део света“ т. ј. део земље) падају сунчани зраци. Примећујемо само, да на целој земљи није свуд у једно време лето или зима кад је код нас — а ми смо на северној пловини земље — лето, на јужној је поли зима, и обратно; кад је код нас пролеће, тамо је јесен и обратно. Сад н. пр. код нас се навршује зима (9 Марта) и ступамо скоро у пролеће; на јужној се страни навршује лето и

тамо истог дана кад код нас пролеће наступа — јесен.

Тако вам бива и са даном и ноћи. По свој земљи није свуда у једно време дан или ноћ. Сад је код нас смркло, тамо даље, у правцу где је нама сунце „зашло“ другима је (у Америци) свануло; а кад се нама у јутру сунце „роди“, онима што су у истоку од куд оно долази, већ је сјало и — рађајући се нама, њима залази.

Кад су — као што рекосмо — земља и остале планете сличне и стоје у истој зависности од сунца, онда ми становници земље имамо право да се запитамо; како је на осталим планетама? Да ли и тамо има воде, ваздуха и живих створења?

Судећи по спљности неких планета и другим знацима, астрономи вештије од нас распознају и тумаче, биће да су већина планета *окупрене атмосфером, ваздухом*, који је кад гушћи, кад ређи од овог ваздуха којим ми дишемо. Што се тиче вода, облака, муња, непогода — то се још не зна. Сувише више мимо нагађања. Само се за планету *Марс* зна, да он мења свој сјај. У доба кад — по рачуну — пада зима на њему, он се око „врхова“ — полова — више сија и бљешти, а у доба лета тај се своди на мало гувно у врховима. Отуда су закључили астрономи: *На Марсу има воде*. Она се зими леди у великим просторијама. Ледови обузму велики део целе планете и онда је бљештање и сјај већи. У лето сунце отопи већи део тога леда и сјај се тај смањи. Све истоветно — што и на овој нашој земљи. И кад би ми земљу из даље гледали, она, и ако је мрачна и „земља“, ипак би се сијала, као што се нама и месец сија, који је такође мртва, безваздушна, хладна и пушта стена.

На планетама, као и на нашем месецу има неравнина, и *отуд* — особито на месецу — *оне теге*, којима је свет дао разна значења, да би људска безакоња — на углед и укор другима — овековечно и вели: да је на месецу брат један без главе, коме је други осекао главу. Није „прост“ свет ружно мислио, кад је то говорио, као што није имао злу намеру рекав, да је „кумова слама“ траг крадене сламе, што је кум од кума крао, на покрадени краденога проклео „да му се, да Бог да, траг и по небу познавао. . . .“ И данас има

много „кумова“, којима би ово могла бити лепа нема поука за умирење савести. . . .

Научени људи, који су нам сва ова знања прибавили, — неколебајући веру у властитеља васпоне и у законе који владају у близу и надалеко — питали су се: како дођоше све ове планете у овај размештај и овај положај спрам сунца? И зашто то: да се планете баш око сунца обрћу? Да би и ово знали, људи су прибравали и разгледали што год из које науке знаду, па су онда дошли до следећег уверења? Све ово, сунце и све побројане планете, са земљом, — све је то *некад* било укупно заједно, раздимљено увиду праха. То је била првобитно само разређена материја. На неком месту тога прегрдног облог *облака*, заподело је се кретање. Мало по мало почиње тај прах да се згушњава и у лопту сабија, и да се *загревава*. Другим временом све је ово било тако из праха прибрано у једну прегрдну *огњену житку куглу* — онаку какво је сунце, и обртало се. — Шта је следовало после? Та огњена жидина, од силна обртања почне да се раскида исто онако као блато с точка, кад се налени а точак се брзо окреће и први комад који је отпао, биће онај, кога ми данас зовемо планета *Нептун*, или нека иза њега.

Тако је одлетао од те велике вреле кугле комад по комад — планета по планета, а од ових опет, које су се такође, као ове данас обртале, а првобитно биле вреложитке — одкидали су се њихови месеци. Наш месец јесте по овоме чедо наше земље. Оно што је пре остало, — то је садашње сунце у среди планета.

Тако ето људи (а људи су грешни!) замишљају да је постао овај размештај планета. Они имају и свога разлога за то и ми, — остављајући свакоме слободу и да посумња ако жели, у ово — ми ћемо им поклонити поверења. . . . јер нас у многим астрономи нису преварили. Од куд пак она прва „материја“ — што је она била развејана — како је се заподело у њој кретање и згушњавање то све зна сам Бог, а не зна, и тешко да ће знати, буди који човек. То су све тајне за нас људе, који нас — при својој научености — и нехотице гоне на смерност. *И заиста, истински научени људи уједно су и узор скромности*. Само су

шарлатани и надрикнуће нескромни. За једног астронома (који се звао *Њутон*) причају, кад год је поменуо име Бог, он је скинуо капу.

Сунце и ова његова околина — планете и месеци — образују за се једну задругу, једно јато, једну *Сунчану систему*. Са другим звездама нема ова наша гомила звезда савршено никакве — бар видљиве и приметне — свезе. Оне су све од нас далеко.

Но сунце наше и земља и остале планете имају од времена на време *и своје госте*, нека небеска тела, која нису нама редовно на догледу, а својом чудесношћу и ликом, кад нам се јаве — бацају нас у бригу: *То су нам познате репате звезде*.

Облик репатих звезда, бар одраслијима биће познат. Они имају напред једно „језгро,“ које се зове „глава,“ а за њим једну сјајну власулу — реп. Глава је увек обрнута — кад комета наступа — к сунцу, реп од сунца. Но има комета и са *по два репа*. Ми се бојимо доласка ових лепих небеских тела. За њих велимо да они предсказују рат — што није ниуколико истина. Рат је чисто замањска и људска размирица и комете имају ту толико исто утицаја колико и облак на рат тица. —

Репате звезде дођу с бока; попримакну се сунцу, обиђу га и оду даље. Некима је прорачуњено доба повратка, а некима се не зна ни из ког су завичаја дошли, — тако су из далека! — ни куда ће кад се почну враћати, ни кад ће опет доћи.

Да ли комете — како се репате звезде по књишки зову — припадају сада поменутој сунчаној системи или не, или да ли је њихова главна средина (као ово планетама сунце) неко друго далеко тело, а оне нама долазе случајно, — *то се не зна*. Зна се то, да су комете врло велика, ама растресита, прахолика тела, кроз која се *провиде друге звезде*.

Но имамо ми и других изненађења из горњег света, која, кад се о њима човек размисли, још више изненађавају, но и репате звезде. На име, *Често из неба, дању или ноћу јаком хуком пада на земљу врело камење*. Оно је било си-

гурно хладно, но у пролазу кроз ваздух, тарући се, исто као ђуле од топа — усија се. Овако *камење* или *звожђе* падало је на много места. *Године 1877 19. Септембра, грађани села Шарбановца и варошице Бање и околине (у алексиначком округу) били су изненађени*) оваквим камењем*. Један је од њих био тежак (онај код Шарбановца) 40·960 килограма — т. ј. 32. оке — ; други (онај што је пао у бањским виноградима) био је тежак 19·200 килограма — 15 ока. — Камење је виђено кад је пало, покупљено и ено га већим делом се налази у Београду у кабинету наше велике школе. Нешто од тога послато је у Берлин и ја сам тамо видео. Камен је изнутра као сваки камен, мешовита састава, с поља мало очадио, како је мало огорео кад је бијо усијан. На много места падало је и пада овако *камење* или *звожђе*. Кад тако што падне, то се зове *метеор* или *аеролит*. Има прилика где у лету пукне, да неки јек и — нестане га сагори. Ова друга врста биће другојачијег, саживљивог састава.

Кад оно севне небом у висини, пролети и нестане а ми шанемо нешто (н. пр. „бежи за трн и за грм“) и верујемо да је утекао неки роб од силецијске руке — онда је више нас прошао метеор, али је угробио и отео се земљи и одлетио даље својим путем

Од куда ово врело камење — или метеори — долазе, да ли су какве звезде из ближе или даље, да ли од какве развејане репате звезде, да ли су они, ти каменови, осуђени да *сами за се* броде кроз пространа небеса, па се у путу своје сусретну са земљом, те их она као превелико тело привуче на се, *то се не зна*: за нас је све то загонетка, тешка загонетка. Но они су видљиви и *опипајем* знаци да је и тај други свет, као што и напред рекосмо, *сличан по саставу своје нашој земљи*, јер у метеорима нам пада оно што и ми на земљи имамо: твожђе, никл (метал), фосфор. *па и знаке живота*, али знаке, које само хемичари за такве припознају, јер нама метеори не доносе ни који зуб, ни перо од тице, ни краљуш од рибе — но само неку *угље-*

* Види Минералологија од Ј. Пецића стр. 55. После овог предавања отпечатано је једно врло опширно предавање о метеорима у опште, а о овим српским метеорима на по се. Књижица се зове: «Соко-Бања» и т. д. од г. проф. Др. Панчића.

ничку смесу, а верује се где год има угљеника, (угљена) ту има и услова за живот. . . . Живот горе у звездама! . . . ето и то нам је загонетка. Али је дозвољено питање: кад је наша мајка земља слична осталим телима небеским, за што да само на земљи има живих створова а на другоме ком крају не? Но, ми ћемо живети и умирати, учити се и усавршивати, а о томе — ко на другим звездама живи, и да ли живи — ми нећемо никад ништа знати: Ми смо везани за земљу и то је — наша срећа!

Ми смо при крају наших разговора. Ја сам на јаку пробу ставио ваше стрпљење. Ако ми је испало за руком да изабравши што, што вам не би било дотле познато — онда ће ми бити мање замјерке за моју опширност.

Ми у нашем говору поменусмо сунце, планете и комете, па и врело камење или метеоре. Нисмо ни са једном речју поменули ове друге многобројне звезде разнога сјаја и величине, што по небу стоје, увек — *једна према другој* — у сталноме положају, те тако сачињавају разне слике, које имају имена и у народу као: влашићи, штапци, кола или велики и мали медвед и т. д. Људи су назвали својим називом само оне гомиле звезда, које су им најприметније и по којима су одређавали ноћно доба — што и данас многи чине. Звездари су пак ставили многобројне групе — у које спадају и чувени „дванаест небесних знакова“ — на зачељу сваког месеца у календару означени — и дали су свакој тој гомили, по подобју лика и име, па су да би их могли вазда (ноћу) наћи, насликали *звездане карте* и цртама (ту на карти) спојили звезде, које једној слици припадају, те их је лако у небу наћи.

Ми на небу видимо те звезде у разноме сјају и величини. По томé се оне деле на звезде I-ог степена, II, III, IV, V, и т. д. степена. Њихова величина, како их ми видимо, зависи од даљине, — а звездари су мњења, да су све те звезде по својој правој величини *Сунца*, непокретна као ово наше. За то се све оне и зову: *Само светле звезде, непокретнице*, за разлику од тамних покретних планета, које се око сунца обрћу и од њега светлост добијају. Нама се чини, да

се и све те звезде обрћу, онако — не једна мимо другу — у целини, као кад би неко сво целокупно небо обрћао око земље. . . . Но привидност је та иста она, што и са сунцем. Земља се обрће и ми путујемо мимо звезде, те нам се чини да оне путују. Звезде што су више ка „највишој небеској тачци“ — оне мањи круг чине; а има једна звезда, која стоји на једном месту. . . . и кад би од „врха“ (пола) наше округле земље повукли праву линију к небу, она би такла у ту звезду, која се зове *поларна звезда*, и служи да се по њој налазе друге звезде (*поларна* је звезда у репу малога медведа, а у продужењу линије, коју дају две стражње звезде од кола). *Кумова* пак *слама* или *млечни пут* јесте такође густо јато малих и многих звезда. . . . Које су и далеко од нас а ублизу једна до друге, да нам само изгледају као сјајна метла. Звездари су на своје велике догледе и ту приметили што више, но ми на наше очи. Неки мисле да је ту још у оном стању, како рекосмо да је било пред постанак сунца и планета. Они су приметили ту разне завијутке и вртлоге, за које држе да су у кретању. . . . То је све наше знање о ставу „кумовске сламе.“

Најпосле напомињемо, да кад би ми по потреби или радозналости обратили кораке наше тамо пут југа, ми би дошли у пределе где сија сунце право у теме, где је вечна жега и лето. . . . И кад би даље ишли *остало би сунце иза нас*, и у подне би нам *сијало са севера*, и ми, ако би одавде на тај пут пошли лети, а пожурили се — ми би тамо затекли зиму. . . . Ми би били на другој, *јужној половини наше земље*. Тамо не би више видели ни великих кола, ни малих кола, ни влашића ни штапаца — *ми би имали друго небо и друге звезде*. . . . Према данашњем брзом саобраћају, коме средства допуштају, може то уживати и видети све у току од месеца или 50 дана.

Ми смо на крају!

И ако је ико свесрдно размишљао и сам о свему овоме; ако је колико толико с пажњом пропраћао што је се желело да се овде рече; или

ако је ово буд' где, опширније и лепше читао у књигама, од људи, који су овоме послу вичнији, и, ако буде читао, па се уверио о непостижимој величанствености ове васионе, то он — ако неће да

буде обесан и мимо човечији ум горд — — мора се дивити величанству онога, кога скроман човек називље Богом, и веровати у васионске законе.

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У КНЕЖЕВИНИ СРБИЈИ

за годину 1880.

АЛЕКСИНАЧКИ ОКРУГ

Међу окрузима, који су у првом нашем рату за ослобођење и независност много страдали, спада и округ алексиначки. Богата села источно-моравске долине беху од непријатеља у прах и пепео претворена. Све што беше намењено образовању народном, непријатељ је сатр'о до темела. На местима где су биле цркве и школе, стајаху, после рата, пушта згаришта.

При свем том овај се округ, тако рећи, отима да се врати у оно стање, у коме је пре рата био. Разуме се, да је тешко залечити ране, које су задате тако великим догађајем; али се признати мора, да се становници овога округа и у погледу школе исто онако живо отимају, као што су се за време рата јуначки и борили.

Одмах по закључењу мира и повраћању редовног стања у земљи, све школе, које су у поље добром стању биле, беху изнова отворене. Министарство је одмах слало учитеље да у старе школе, које беху за време рата болнице за рањенике или војени магацини, отпочну уписивање деце и наставу. Изузимајући један део источно-моравске долине, може се рећи, да је, у погледу наставе, алексиначки округ опет у оном стању, у коме је био пре рата.

1. МУШКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

У овоме, сразмерно маломе округу, било је у овој год. 14 мушких школа, и то у: 1. Алексинцу, 2. Бањи, 3. Делиграду, 4. Липовцу, 5. Мозгову, 6. Врмци, 7. Јошаници, 8. Реснику, 9. Читлуку, 10. Браљини, 11. Брачини, 12. Витошевцу, 13. Ражњу и 14. Ђићевцу.

У ових 14 школа радило је 18 учитеља и 4 учитељке. Учитељке у место учитеља радиле су у

Алексинцу I раз. у Бањи I раз. у Браљини и Реснику у сва три разреда.

У Алексинцу било је 5 учитеља и једна учитељка, јер су у I и II раз., због великог броја ђака, подељени сваки у два одељења. У Бањи је било 2 учитеља и једна учитељка, и то један за III и IV, други за II, а учитељка за I разред. У Ражњу било је два учитеља, један за II III и IV, а други за I разред. У свима осталим школама радио је по један учитељ у сва три разреда.

По свршеним наукама и спреми било је учитеља:

„ философског факултета	1
„ Учитељске школе	2
„ Богословије	3
„ III разреда Богословије	2
„ Гимназије	9
„ Земљ. шумарске школе	1
„ Више женске школе	3
„ II раз. Виш. женске школе	1
Свега 22	

Према положају у служби било је:

У III класи 2 учитеља	
„ V „ 1 „	
„ VI „ 2 „	
„ VIII „ 1 „	
„ IX „ 4 „	
„ X „ 10 „	
Привр. 2 „	
Свега 22	

По оценама у овој школској години оцењени су:

Врло добро	2	учитеља.
Добро	6	„
Прилично	5	„

Слабо	6	учитеља
Неоцењено	3	„
	Свега 22	

Карактеристично је, да је половина свију учитеља у мушким школама испод оцене добар, а само су двојица добили оцену бољу од добар. Неоцењени су они учитељи, где г. изасланик за преглед школа није затекао ђака на окупу, или где је о празнику дошао.

У прошлој години (1879) било је међу учитељима алексиначког округа, двојица с одличним, а тројица с врло добрим оценама.

Мушке школе овога округа биле су у овој школској години сразмерно добро похођене.

	уписано	свршило
У Алексинцу	288	245
„ Делиграду	57	52
„ Лизовцу	42	28
„ Мозгову	64	51
„ Бањи	140	121
„ Врмци	63	57
„ Јошаници	50	49
„ Реснику	22	22
„ Читлуку	44	34
„ Брањини	25	24
„ Брачини	26	20
„ Витошеву	34	21
„ Ражњу	96	67
„ Ђићевцу	86	44

Свега 1037 835

На једну мушку школу долази 49 уписаних а 38 свршених ђака. Ова сразмера може задовољити сваког пријатеља школиног.

Сразмерно доста се деце упише у I разред, али их је већ у II раз. много мање, а по селима у III раз. има једва 2 до 3 ђака. Овогодишњи г. изасланик за овај округ нарочито се жали на ту околност. Необично је чути, да се н. пр. у Ражњу у I разред уписало 68 ђака, исти разред свршило 42, а у III разреду исте школе било је 4, у IV раз. само један једини ђак! Ретко је где боље било.

У Брањини и Мозгову био је само по 1 ђак у III раз; у Читлуку, Врмци и Витошеву по два. У трећем разреду свију сеоских школа овога округа било је свега 23 ђака — а то су управо

они, који као добро писмени излазе из школе у свет. — Само две сеоске школе стоје нешто боље у овом погледу. У Јошаници било је у III разреду 8, а у Делиграду 7 ђака. — Општине и родитељи вала на ово да обрате своју особиту пажњу, ако желе, да не пропадну оне године, што им деца у школи проводе. И општине и родитељи треба да настану, да њихова деца не излазе пре из школе док не сврше сва три разреда, јер тек тако могу видети користи од школе.

2. ЖЕНСКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

У овоме округу било је две женске основне школе: у Алексинцу и у Бањи.

У Алексиначкој школи радиле су 2, а у Бањској 1 учитељка. У Алексинцу била је једна учитељка за III и IV, а друга за I и II разред, у Бањи је била једна учитељка за све разреде.

По спреми, две су свршиле Вишу Женску школу, а једна је свршила I разред Више Женске школе и положила врло добро учитељски испит.

По положају у служби једна је у IX класи, а друге две су још привремене.

Оцењене су ове године једна добро, једна прилично, а једна слабо. — У прошлој години једна је оцењена врло добро, а друге две добро.

Број ученица у прошлој школској години био је:

	уписано	свршило
У Алексинцу	117	93
У Бањи	38	35
Свега	155	128

Као што је у мушким, тако је готово и у женским школама, исти случај да се у I разред упише велики број ученица, а школу сврши сразмерно врло мало. — У алексиначкој школи у I разреду било је уписано 77, а у IV разреду само 7; у бањској школи у I разреду било је 18, а у III само 6. Но у алексиначкој школи већ II разред стоји у рђавој сразмери према I разреду. Док је у I разреду било 77 ученица, у II само 18.

Ако скупимо број школа, учитеља и ђака у овом округу, за ову школску годину, наћи ћемо, да је било:

Школа 16

Учитеља и учитељака 25

Ђака 1192 уписаних, а 963 свршило дотичне разреде.

3. ШКОЛСКЕ ЗГРАДЕ

Већи део школских зграда за време рата беше употребљен за болнице, војене магацине, или најзад беше у њима смештена каква команда. Делиградска школска зграда била је одликована као главни стан, уједно и генералштаб, главнокомандујућег моравско-тимочке војске. У скромној школи с десне стране цариградскога друма, решавана су судбоносна питања по српско оружје и будућност Србије. Данас се опет у тој малој, али лепој згради, чује жагор веселе деце, и путник не би никад рекао, да овде, где сад заповеда скроман учитељ над својих 40 ђака, некада заповедаше силан генерал над сто хиљада најодабраније српске војске.

Као школа делиградска, тако су и остале школске зграде скинуле са себе војено одело и обукле се у своје обично рухо. Од 16 школских зграда велика већина, 12, налазе се у добром стању, а само су четири тако рђаве, да ће их требати што пре новима заменити. Особито су лоше школске зграде у Врмци, Бањи и Ђићевцу. Врмца и Бања нису од непријатеља били сатрвени као друга села тога округа, па би требало ове општине да приону, те да не изостану иза других сиротијих општина, које су поред тога у рату много страдале.

Општина која трпи рђаву, тескобну или влажну школску зграду, она тиме излаже свој подмладак, своју живу будућност, сигурној пропасти, јер у нездравој кући зачињу се најтеже дечије болести, које ако наиђу на такву школу у облику редње, покосе већи део деце. На тај начин родитељи за своју небригу изгубе често оно што им је најдрагоценије. Боље је да општина у другом другом трци оскудицу, а да не допусти да деца бораве у нездравој школској згради.

4. НАСТАВНА СРЕДСТВА

Још 5. марта 1858 године расписало је министарство просвете, да свака школа набави најпотребнија средства за наставу. Од тог доба не-

престано је на овоме рађено. Али с погледом на тешкоћу саобраћаја с једне, на невештину избора с друге стране и на усамљеност сеоских учитеља, није се у овом правцу могло много унапред ићи. Но опет се у овом округу налазе школе, које су доста добро снабдевене са средствима за наставу. Међу осталима вредно је споменути школу јошаничку, која имаскором сва потребна наставна средства. Овој школи припадају 5 села са свега 474 глава пореских. Осим јошаничке школе наставним средствима доста добро су снабдевене још школа Алексиначка, Читлучка и Врмцанска. Најгоре су што се тога тиче школе Липовачка, Ресничка, Витовачка и Брачинска. У њима нема скоро никаквих наставних средстава. У интересу је ових општина да похитају, те да својој деци што пре олакшају тежак посао учења књиге.

5. ШКОЛСКЕ КЊИЖНИЦЕ

Расписом г. министра просвете и црквених дела од 14. Марта 1870 године, наређено је, да се уза сваку школу утаноу књижница, у коју ће се збирати књиге за спрему учитеља и за читање за ђаке. Ова мисао нашла је лепа одзива у првом свом почетку. Исте године стављено беше око 10000 књига, нешто слика и мапа министарству на расположење за школске књижнице, а идуће године придодато је још 8000 књига, и уз то 404 динара у новцу. И у томе алексиначки округ није много изостао. Само у школи Липовачкој нема школске књижнице, све остале школе имају своје књижнице. Најснабденије су школе с књижницама у Читлуку и Врмци. Прва школа има 94, друга 92 књиге у својој књижници. У школи Бањској има 77, Ђићевачкој 76, Ражањској 76 књига. Најмања школска књижница је у Брачини, где има само 7 књига, па после долази Брајинска школа са 14, Алексиначка са 20, Делиградска са 25 и Мозговска са 27 књига. Неке су од ових школа још нове. У свима школским књижницама округа алексиначког има свега 575 књига.

6. ПРЕ РАТА

Ако се из овога времена вратимо на стање основних школа у овом округу пре првог рата за ослобођење и независност, наћи ћемо, да је у том

добу било исто оволико школа, колико и данас, т. ј. 14 мушких и 2 женске школе. Број учитеља нешто је мањи био. У мушким школама радило је пре рата 18 учитеља, а у женским 3 учитељке, свега 21.

Ђака је било пре рата у мушким школама уписано 995, а свршило разреде 844. У женским школама било је уписано 120, а свршило разреде 106 ученица.

Ово је најбољи доказ, како се живо отима алексиначки округ, да у погледу школе постигне оно што је имао пре рата. Истина су овом округу додата нека села нове Србије, а нека и од крушевачког округа, али нам треба и то у рачун узети, да у целој долини источне мораве нема још ни једне школе. Уз ово ваља поменути, да ни у једном селу, које је овом округу додато, није било отворене основне школе ни мушке, ни женске. Ако упоредимо цифре пре и после рата наћи ћемо:

	Пре рата	године 1880.
Школа	16	16
Учитеља	21	25
Ђака	1115 упис.	1192 упис.
Ђака	950 сврш.	963 сврш.

7. ПРЕ ДЕСЕТ ГОДИНА

Но ако се вратимо за десет година унатраг, на погледамо тадање стање школа у овом округу, наћи ћемо, да је у 1870 години било 12 мушких и 2 женске школе; свега 14 школа са 16 учитеља и 3 учитељке, 838 уписаних, а 712 свршених ђака (мушких и женских). — Према овоме нових школа за прошлих 10 година отворено је свега две. Али ако обратимо пажњу на места, у којима су пре 10 година школе постојале, добијамо ове резултате:

Основне мушке школе биле су 1870, а постоје и 1880 у овим местима:

1. Алексинцу
2. Ђићевцу
3. Витошевцу
4. Мозгову
5. Ражњу
6. Делиграду
7. Вањи

8. Врмци

9. Читлуку

У тим местима су се школе непрекидно кроз ово 10 година одржале.

У течају последњих 10 година затворене су школе у:

1. Суботинцу
2. Прђиловици (због рата)
3. Тешици (због рата)

Нове школе од 1870 па до сад отворене су у:

1. Брачини
2. Јошаници
3. Реснику
4. Липовцу
5. Браљини

Све ове школе постале су за последњих 10 година. У њима раде 5 учитеља, који уче 161 мушкарца и 4 девојчице, свега 165 ученика. *Ово је приновљено у округу алексиначком у време ну од 1870 до 1880 године.*

У 14 мушких школа године 1870, радило је 16 учитеља и 3 учитељке, а у 16 мушких школа 1880, раде 22 учитеља и 3 учитељке. Пре 10 година било је у Алексинцу 4, а данас има 6 учитеља.

Ако садање стање основне школе у алексиначком округу односно броја школа, учитеља и ђака, упоредимо са стањем пре десет година, тада ћемо добити ове резултате:

Године	1870	1880
Школа	14	16
Учитеља	19	25
Ђака	838 упис.	1192 упис.
Ђака	712 сврш.	963 сврш.

Бацимо ли поглед при свршетку овог извештаја на стање школа у овом округу, видећемо:

1. Да се овај округ у погледу школе опоравио од ратова;
2. Да је за прошлих десет година отворено 5 нових школа.
3. Да се број учитеља умножио са 6;
4. Да се број ђака умножио; са 299.
5. Да су наставна средства увећана;

6. Да су у том добу школске књижице заведене.

Упоредивши садање стање школа са стањем пре 10 година, можемо бити прилично задовољни са резултатима, који су постигнути за ово време.

ОСНОВНЕ ШКОЛЕ АЛЕКСИНАЧКОГ ОКРУГА

УПОРЕДНА СТАТИСТИЧКА ТАБЛИЦА

	1862	1867	1870	1874	1880
Школа мушких	10	12	12	14	14
Школа женских	1	2	2	2	3
Учитеља	14	15	16	18	22
Учитељака	1	2	3	3	3
Ученика	429	497	745	995	1037
Ученица	31	73	93	120	155

БЕОГРАД

Свака престоница има најповољније прилике за сваковрсан напредак. Саобраћај трговачки с једне, а многобројни заводи за државну управу с друге стране, чине да је у престоници живот и разноврснији и за сваког лакши и угоднији, но где у страни. Овде може и радник наћи лакше занимања, јер се надница боље плаћа но на другоме месту, а ту је и за трговца средина, која годи захтевима његове радње.

Материјалне потребе њене такве су, да само за подмирење истих треба много руку и много рада. Не мање она много жртвује и на свој спољни облик, а тиме даје многим прилике за зараду и живљење.

Ни једна варош у нашој отаџбини није тако многољудна као престоница, а ни једна нема ни оних основа за материјално развиће као она. На утоку Саве у Дунаво, на граници према суседној царевини, Београд располаже с три водена пута. Низ Дунаво отворен је пут у Црно море до Цариграда, уз Дунаво преко Пеште и Беча с целом Јевропом, а уза Саву дуж Босанске границе. Овај један једини услов довољан је, да на том месту привуче многи свет.

Поред водених путова из Београда полазе још три насипа: преко Смедерева за долину Моравску, Стиг и Крајину, преко Крагујевца за Шумадију, а преко Обреновца, Шапца и Ваљева з сав западни крај и Стари Влах. Но ови путеви

не завршују се у нашој отаџбини. Они везују Београд са суседним земљама: Бугарском кнежевином, Босном и Старом Србијом.

Мрежа водених и сувих путова чини, те је Београд, и ако лежи на самој граници наше отаџбине, средиште за трговачки саобраћај, а полазна тачка за материјалан напредак.

Са живим саобраћајем и материјалним развитком, руку под руку иде и културно развиће. Што се једна варош или једна земља већма унапређује у саобраћају и материјалном благостању тим јаче корача и њено културно стање.

Уз многе друге доказе за ово наше тврђење, находимо потврде и у развоју школа у престоници.

1. МУШКЕ ШКОЛЕ

На шест срезова дели се Београд у погледу управном, и то на: Варош, Теразије, Савамалу, Врачар, Палилулу и Дорћол. Према овој подели у неколико су и школе размештене.

Мушких школа има 8, и то у сваком одељењу вароши по једна школа. Само на Дорћолу има две школе, а једна је као вежбаоница уз Учитељску школу и находи се у одељку варошком.

Свака школа има четири разреда.

У свима школама раде 20 учитеља, и то:

Код Саборне цркве (варош)	4
На Теразијама	4
У Савамали	2
На Врачару	3
У Палилули	2
На Дорћолу	2
На Јалији (Дорћол)	2
У Вежбаоници	1

Свега 20 учитеља.

Међу овима има две учитељке, и то обе раде на Теразијама: једна у II а друга у III разреду.

У по једном разреду раде 10, а у по два 9, а само један учитељ у четири разреда.

У варошкој школи код Саборне цркве, на Теразијама и на Врачару за I и за II разред има нарочити учитељ. У свима осталим школама ради један учитељ у два разреда, и то обично један у I и II, а други у III и IV разреду. Само

учитељ вежбаонице радио је сва четири разреда. Но њему су помагали ђаци учитељске школе.*

По спреми београдски учитељи разликују се врло јако. Има их :

Из философије (у Дебрецину)	1
„ права	1
„ II год. философије	1
„ I год. философије	1
„ Учитељ. школе у Србији	2
„ Учитељ. школе у Аустрији	3
„ Богословије	4
„ Гимназије	4
„ Земљоделске школе	1
„ Више женске школе	1
„ Женске школе у Вршцу	1
Свега	20

Према положају, који у служби заузимају, има их :

У I класи	5
„ II „	2
„ III „	2
„ IV „	1
„ V „	1
„ VI „	4
„ VIII „	2
„ IX „	1
„ X „	2
Свега	20

По закону о уређењу основних школа (§ 17) у I класи може бити само 10 учитеља. Половина, дакле, свију учитеља I класе Кнежевине Србије наводи се у престоници. То су стари, но још добри учитељи, који су сав свој век провели учећи децу. Међу њима нема ни једнога, који је мање од 30 година провео у служби учитељској. Већина је ближе пуној пензији (35. години службе) но што је тридесетој години. На крају ове године један је пензиониран с пуном пензијом, пошто је ислужило пуних 35 година. При свем том да није овог учитеља издала снага, но доскорашњем раду његовome, он би могао још користити школи.

Од овогодишњих г. г. изасланика оцењени су :

Одлично	8
Врло добро	5
Добро	5
Слабо	2
Свега	20

Без мало скоро половина учитеља оцењена је одлично. Овако лепа сразмера у оценама тешко ће се још где наћи. Треба нам овде поменути, да су четири г. г. изасланика походили ове школе, и оцене све четворице испале су овако повољно за учитеље београдских мушких школа.

У свима мушким школама било је уписано 1222, а разреде свршило је 1101 ђак. Колико је у којој школи на по се било, види се из статистичке таблице на крају. У IV (последњем) разреду било је уписано 208, а исти разред свршило је 186 ђака. Ако се овај број упореди с бројем уписаних ђака, сразмера ова неће нас задовољити, јер од 100 уписаних ђака само 15 сврше школу, толико их је дакле, који као добро писмени изађу испод школскога смена. У интересу је родитеља, стараоца и свију пријатеља нашег културног живота, да живо настану, те да деца не изилазе из школе пре, док не сврше бар целу основну школу.

Ако нас не може задовољити број ђака, који школу потпуно сврше, можемо бити задовољни с бројем који дотичне разреде сврше. Од свију уписаних ђака само је 121 оставило школу у течају године. Од 100 уписаних ђака 9,9 остави школу у течају школске године, а ово је тако повољан резултат, какав ћемо ретко код које друге школе у нашој отаџбини наћи. Нема сумње да су и оште прилике, које напред поменуемо овде боље, но ма где на другом месту, али с друге стране и од увиђавности родитеља, стараоца и од оданости учитеља послу своме, зависи овакав резултат. Највише је оставило школу у течају године у школи варошкој, (70 ђака) а најмање у јалијској (12 ђака).

2. ЖЕНСКЕ ШКОЛЕ

До скоро је престоница имала више женских школа но мушких. Тек кад је ове године отворена вежбаоница за ђаке Учитељске школе, изравнао се број

* За идућу школску годину постављени су и за вежбаоницу два учитеља, један за I и II, а други за III и IV разред.

мушких и женских школа. У овој години било је 8 женских школа.*

Женске школе размештене су као и мушке по појединим одељцима вароши. У сваком одељку вароши била је по једна школа, само на Врачару биле су две (једна на источном, друга на западном Врачару) и на Дорћолу две (једна на Дорћолу а друга ниже доле, на Јалији).

Све женске школе биле су са по четири разреда. Код Саборне цркве, на Теразијама и у I р. на Јалији, радила је по једна учитељка у сваком разреду, иначе у свима осталим школама радила је једна учитељка у два разреда; обично у I и II или у III и IV р. Само на Јалији радила је једна учитељка у три разреда и то у II III и IV разреду.

У свима женским школама раде 20 учитељака, и то :

Код Саборне Цркве	4
На Теразијама	4
У Савамали	2
На Врачару Источном	2
„ „ Западном	2
У Палидули	2
На Дорћолу	2
На Јалији (Дорћол)	2

Свега 20 учитељака

У по једном разреду радило је 9, у по два 10, а у три разреда 1 учитељка.

По спреми било је :

Из Више Женске школе	12
„ Гимназије у Кијеву	1
„ Основ. Школе	6
„ Из V р. Гимназије	1

Свега 20

Према положају, који су заузимале у служби било је :

У III класи	1
„ IV „	2
„ V „	1
„ VI „	2
„ VII „	1

* Идуће школске године биће опет више женских школа по мушких, јер је скоро отворена у Министарској улици нова женска школа с четири разреда, која ће бити уједно и вежбаоница за ученице Више женске школе. И тако биће у идућој години 9 женских школа.

„ VIII класи	3
„ IX „	6
„ X „	3
Привремена	1

Свега 20

Од овогодишњих г. г. изасланика оцењене су:

Одлично	4
Врло добро	7
Добро	6
Прилично	1
Слабо	2

Свега 20

Оцене учитељака сразмерно су задовољавајуће. Четвртина од целог броја оцењена је одлично, а трећина врло добро.

У свима женским школама било је уписано 1006, а разреде је свршило 865 девојчица. У најстаријем (IV) разреду било је уписано 148, а разред свршило 128 ученица. Колико је у којој школи било уписано, а колико је школу свршило, види се из статистичке таблице.

Ако упоредимо број девојчица које из школе (IV разреда) излазе, са бројем мушкараца, видећемо да девојчице више напуштају школу по мушкарци. Од 100 мушкараца уписаних у I разред, 15 свршава IV разред, а од 100 уписаних девојчица у I разред 11,7 свршава IV разред, дакле 2,3% мање по мушкараца.

Исто таква и још неповољнија по женске школе биће сразмера између уписаних и разреде свршених ученица. Од целог броја уписаних у течају године изашло је из школе 141 девојчица; декле од 100 уписаних у течају године њих 14 оставе школу, док од 100 уписаних мушкараца само 9,9 школу остави.

Већи део девојчица оставио је школу или из дуготрајне болести или због тога, што су им се родитељи преселили, било да су са свим отишли из Београда или из једног краја у други, па у сред године, у сред школскога рада, извадили дете из школе, а нису похитали, да га из новог стана за времена поново у школу упишу.

С погледом на то, да васпитање у кући почиње колико од оца, два пут више од мајке, родитељи би се у неколико одужили својој отаџбини, ако би живо настали, да своју женску децу што више школују. Мање се пак не може очекивати, но да дете сврши бар сва четири разреда основне школе. Ово је у престоници у толико лакше, што су школе тако рећи уз кућу, те сваки родитељ има своје дете пред очима и под својим непосредним надзором.

Свега ђака у мушким и женским школама било је уписано 2227, и разреде је свршило 1966. Огромна већина је из Београда или унутрашњости Србије, а само мали број, свега 175, дошао је са стране, и то:

	мушк.	женс.	свега
Из Аустро-Угарске	43	41	84
„ Турске и Босне	60	22	82
„ Румуније	4	1	5
„ Бугарске	2	—	2
„ Црне Горе	2	—	2
Свега	111	64	175

Што се стања здравља дечијег тиче, можемо бити задовољни с прошлом годином. Смртних случајева било је у мушким школама свега 8, а у женским 9. Од 2228 деце свега је 17 умрло у овој години, што значи да на 100 деце не долази ни један смртни случај, но 0,7. Ни један ђак није умр'о у мушкој савамалској и палилулској, а ни једна ученица у женској западно-врачарској и палилулској основној школи.¹

Боловања било је међу мушком и женском децом сразмерно много. Овome су највише узрок неугодне школске зграде, о којима ћемо доцније говорити. Због болести које су се дуго повлачиле или у јаком степену дошле, тако да је дете услед тога морало школу да напусти, оставило је школу 70 ђака. Општина београдска мора што пре похитати, да неке своје школске зграде оправи. Особито је много боловало мушке деце у савамалској школи, где у сразмерно малим собама седи у I и II разреду 73, а у III и IV р. 50 деце. Још је горе

на Теразијама, где у једној соби седи преко 100 ђака.²

3. ШКОЛСКЕ ЗГРАДЕ

Мало час поменусмо како општина београдска има још много да уради за своје школске зграде.

Од 16 школских зграда половина (8) општинска је својина, а половина је туђа. Од ових 7 су приватна имаовина, а једна је државна (вежбаоница).

Прошлогодишњи г. изасланик за преглед београдских школа, обишао је све школске зграде и о њима дао свој суд. Он наводи, да се за школу могу употребити само оне зграде, које је општина за школу правила. Све приватне су више или мање за школу неудесне.

Најбоља је зграда где је смештена мушка школа код саборне цркве.

За зграду у којој је смештена женска теразијска школа, г. изасланик, вели: „Осим тога што су обе собе за I па онда за III и IV разред с улице изложене свима сметњама за наставу — отворен је пролаз публици још кроз ходник школски и кроз дворите, кад би се онај ђумез тако смео назвати. У соби за I разред, која је по свом простору удесна тек за четрдесеторо деце, учило се ове године 80 до 82 ученице, а тако су осем осталих незгода препуњене и остале две собе.“

Г. изасланик најстрожије критише овако зло стање школских зграда. Тако исто говори и о згради у којој је смештена савамалска школа.

Препуњена је и теразијска мушка школа, где у I раз. има 111, у II 86, у III 87, а у IV 62 ученика. Соба за I разред тако је препуњена, да многа деца немају места у скамијама, но стоје поред зида, или поседају по патосу поред скамија.

Г. изасланик помиње, како је од самих општинара и грађана слушао речи жалбе на школске зграде. „Не беше од њих ни једнога, вели он, којег би гонила радозналост да пита: *какав* утисак учинише неударени локали школски на мене — него ме баш они сами упућиваху на ове незгоде, уверавајући ме: да се општина мора најозбиљскије постарати, без обзира на величину материјалних жртава, да бар у првој линији отклони све оно,

¹ У прошлој години умр'о је свега 19 деце, и то из теразијске школе 6, палилулске 3, западно-врачарске 3, код саборне цркве 2, савамалске 1, јалијске 1. Умирало је махом од шарлаха, г шобоље и запаљења мозга.

² Идуће године мора се овај разред поделити на два одељења. У том погледу министарство чини припреме.

што спречава телесни развитак дечији, те да на место оних незгода створе повољне услове за овај развитак.“

Надати се, да ће општина београдска, чим јој средства поље допусте, похитати да искупи речи својих грађана и општинара, које су пале на испитима у прошлој години. То је животно питање за становнике престонице, јер рђаве, тескобне, нездраве и влажне зграде, па још у овако великој вароши, а с оволиким бројем деце, колико је опасно по дечије здравље, толико је убитачно и по њихово васпитање и учење.

4. НАСТАВНА СРЕДСТВА

Врло су разнолико снабдевене београдске школе с наставним средствима. Док у школи код саборне цркве има свију најпотребнијих средстава за наставу, дотле у Палилули и на Дорћолу или их има врло мало или нимало. На Јалији има свих средстава за наставу, но ова нису својина општине.

У опште може се рећи, да већина школа има најнужнијих наставних средстава. Разуме се, да се и у овом погледу очекује још много.

5. КЊИЖНИЦЕ

У свима школама, мушким и женским, има свега 638 књига. У Књижницама мушких школа има 458, а женских 180 књига. — Највећу књижницу имају: мушка школа код саборне цркве 185, и теразијска мушка школа 163 књиге. Све остале имају много мање. На Јалији у мушкој школи има само 10, и на Сави у женској само 5 књига. Од како је набављено књига првих година, кад су књижнице установљене, врло мало је доцније приновљено, а у некојим школама није ништа ново набављано.

6. ПРЕ ДЕСЕТ ГОДИНА

Основна школа престонице исто онако напредује, као што се и варош шири и множи. Њено напредовање је постушно, али је сигурно. Из године у годину множи се број ђака у свима школама. Број школа за последњих десет година није се скоро изменио. Само је при Учитељској школи отворена још једна нова мушка школа, и што се на крају ове године отвара још једна нова женска школа. У осталом није било никаквих новина у времену од 1870 . а до данас. Од школских зграда подигнута је само

женска варошка школа, и ту скоро купљена је кућа за нову женску школу у министарској улици.

При свем том што је за потоњих 10 година само једна нова школа отворена, опет се у постојећим школама у неколико изменило. У 15 школа године 1870 радило је 29, а у 16 школа ове године 40 учитеља. У вежбаоници при Учитељској школи, радило је само један учитељ, дакле у старим школама приновљени су 11 учитеља. С овом приновом није подмирена потреба старих школа. Као што се из статистичких таблица види, у теразијској мушкој школи на једног учитеља долази 87 ђака, а то је број, који један учитељ не може да савлада ни у погледу дисциплине и реда, а камо ли у погледу наставе и васпитања. Потреба паралелних разреда у овој школи или отварање још једне мушке школе у том крају очигледна је потреба.

За последњих 10 година број ђака умножио се са 785. Од овога броја долази 335 на мушкарце, а 450 на девојчице. Из овога се види, да се у времену за 10 година 115 женске деце више јавило за школу но мушке. Мањи је напредак учинила школа што се броја ђака тиче у времену од 1862 па до 1870, дакле за других 8 година. Док је за тих 8 година 6 нових школа отворено и 11 нових учитеља постављено; број ђака порастао је свега са 384, од кога броја 209 долази на мушкарце, а 175 на девојчице.

У времену од 1862 па до 1870 растао је број ђака из године у годину са 48, а у времену од 1870 па до 1880 растао је број ђака из године у годину са 78,5. Сразмера је ова по школу београдску врло повољна. Из ње се јасно види, да како које године, све се више и више деце за школу јавља. Разуме се, да ова појава стоји у свези с многим другим узроцима. Но једно ваља свакојачко имати на уму, а то је, да умножавање ђака у школама не долази толико од досељеника, колико од самих становника вароши Београда. Ово се најбоље види из броја ђака, који су са стране дошли, а то су свега 175 — број заиста мали, кад се упореди с целокупним бројем ђака.

Ма да школе престонице, према нашим приликама, доста лепо напредују, опет остаје још врло много рада општини за своје школе. У првоме реду треба јој се постарати, да што пре један

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBL.BG

део своје деце избави тескобних, мрачних и влажних соба. Ово је животно питање за становнике престонице, ако неће да чекају опет 1869 годину, када су шарлах и гушобоља не мали број ђака из скамија на гробље однели.

Ако с бројем ђака упоредо стане корачати лепота школских зграда, намештај школски и наставна средства, надати се је, да ће основна школа престонице у скоро бити један од најлепших и најдивнијих украса њених.

I. СТАТИСТИЧКА ТАБЛИЦА

1. Мушке школе

	УЧИТЕЉА	ЂАКА		ЂАКА У IV РАЗ.	
		УПИСАНО	СВРШИЛО	УПИСАНО	СВРШИ
Код Саборне цркве	4	260	190	44	35
На Теразијама	4	347	307	63	63
У Савамали	2	123	103	18	17
На Врачару	3	184	151	26	23
У Палилули	2	143	118	19	16
На Дорћолу	2	101	82	12	9
На Јалији	2	123	111	16	13
У Вежбаоници	1	41	39	10	10
Свега	20	1.222	1.101	208	186

2. Женске школе

	УЧИТЕЉАКА	УЧЕНИЦА		У IV РАЗ.	
		УПИСАНО	СВРШИЛЕ	УПИСАНО	СВРШИ.
Код Саборне цркве	4	172	150	34	32
На Теразијама	4	232	217	38	34
У Савамали	2	117	100	18	14
На Врачару (источ.)	2	92	83	13	11
„ „ (западн.)	2	106	90	11	10
У Палилули	2	100	74	10	6
На Дорћолу	2	103	88	19	17
На Јалији	2	84	73	5	4
Свега	20	1006	865	148	128

Школа	Свега	16
Учитеља		40
Ученика почело		2227 (муш. и женс.)
Ученика свршило		1966 „ „

II. СТАТИСТИЧКА ТАБЛИЦА

Упоредни преглед

Године	1862	1867	1870	1874	1880
Школа мушких	5	6	7	7	8
Школа женских	4	6	8	8	8
Учитеља	11	13	15	17	20
Учитељака	7	10	14	16	20
Ученика	577	617	886	987	1221
Ученица	381	521	556	692	1006
Свега ђака (мушких и женских)	958	1138	1442	1697	2227
На једну школу долази свега ђака	106,4	94,6	97,4	111,9	139,1
На једног учитеља долази свега ђака	53,2	49,4	49,7	50,6	55,5

БЕОГРАДСКИ ОКРУГ

У близини престонице, а на доста плодном земљишту, београдски округ имао је по готову све услове, који су потребни за сваковрсан напредак. Ако је по некад година и оманула, ако су елементарни случајеви оштетили летину, опет овај округ није знао за оне прилике, које се зову нужда, а најмање за оно, што се зове немање хране. Непосредна близина престонице с једне, живи сабраћај на Сави и Дунаву с друге стране чине, те је овај округ до сада у многome био поштеђен од многих неприлика. Не мање треба узети у обзир и мрежу путова, која овај округ укрштава. Смедеревски с једне, шабачки с друге стране, а Крагујевачки на сави по средини, доприносе знаменито материјалном напретку његовом. Уз ово још тако звани пут за Ваљево и Ужице преко Жаркова, оживљава га и на местима, која понајдаље од државних друмова леке.

И административна подела овога округа доприноси, те се он унапредио што се школе, наставе и васпитања тиче. Док у већини окружних вароши од четири среза два имају своје канцеларије у самој вароши, дотле у београдском округу од 5 срезова само један (врачарски) има своју канцеларију у вароши, а канцеларије друга четири среза размештене су по округу. На тај начин надзорна власт стоји у непрестаном додиру с општинама и

селима. Стојећи пак ближе општинској управној власти, надзорна власт у положају је, да својим утицајем користи у сваком погледу. Обично удаљење општина од среске куће не износи више од 2—3 а често само по пола сата. Само неколико села у срезу посавском удаљени су више од 3 сата. Све су дакле прилике припомогле напредовању школе у овом округу.

1. МУШКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Београдски округ оправдао је она очекивања, која се могу од њега истраживати, ако се узме у рачун његов материјални и географски положај. — У прошлој години било је у овом округу 47 мушких школа. У којим местима биле су поједине школе, види се из статистичке таблице на крају.

Основна школају Гроцкој имала је 4 разреда, а све остале школе биле су троразредне.

По срезовима подељене су школе овако:

Срез Врачарски	10	школа
„ Грочански	6	„
„ Колубарски	7	„
„ Космајски	13	„
„ Посавски	11	„
Свега	47	школа

Према овоме срезови: космајски и посавски имају највише школа. У та два среза није било ни једне општине без школе. У срезу космајском има 13 општина и 13 школа; у срезу посавском има 13 општина и 11 школа. Ова два среза потпуно су спремна, да се у њима може извести систем обавезне наставе.

Друга три среза нису у тако повољним приликама.

У срезу врачарском	има 12 општина	10 школа
„ „ Грочанском	„ 9 „	6 „
„ „ Колубарском	„ 11 „	7 „

У врачарском срезу само су две, а у срезу грочанском три општине без школе. Понајлошије стоји срез Колубарски. Три општине овога среза које немају школе, броје свега по 120 до 130 пореских глава. Општинска задруга тако је малена, да не сме се упусти у издржавање засебне школе. И ово нека је нашим општинама за наук, те да се никако не деле у мање општине. Што је општина много-

бројнија, она је јача и кадра је да више жртвује за своје образовање.

У 47 мушких школа радило је 42 учитеља и 6 учитељака.

У школи грочанској радио је један учитељ у II III и IV, и једна учитељка у I разреду. У свима осталим школама радио је један учитељ у сва три разреда.

У место учитеља радиле су учитељке у Малом Мокром Лугу, Вранићу, Барајеву, Сремцици, Степојевцу и Лисовићу.

По спреми и свршеним наукама било је из:

Философ. факултета	1
Свршили Учит. школу	2
Свршили Богословију	17
Свршили Земљед. школу	2
Из Гимназије	12
Из II р. Учитељс. школе	1
Из II р. Богословије	3
Сврш. вишу женс. школу	5
II р. в. жен. школе	2
Училе се у Русији	2
Сврш. основну школу	1

Свега 48

Овогодишњи г. изасланик министарства, који је походио све школе у овом округу и по свршеном испиту у њима, оценио је их овако:

Одлично	6
Врло добро	4
Добро	15
Слабо	13
Рђаво	1
Није оценио	9

Свега 48

У прошлој 1879 години тадањи г. изасланик оценио је рад 36 учитеља, и то:

Одлично	4
Врло добро	7
Добро	11
Слабо	14

Свега 36

Овогодишњи као и прошлогодишњи г. изасланик за преглед школа обратили су своју особиту

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.nazivys и на *чистоћу*, коју учитељ у школи држи. Нема сумње да је ово врло нужно по здравље дечије, а корисно по њихово васпитање. Општинске власти, а особито школски стараоци, ваљана ово да назе, јер ако се не може постићи што друго, сигурно толико мора сваки учитељ да уради: да кућу, коју су му општина и држава поверили, у којој живе толика деца, држи чисто и уредно. — Министарство водило је до сад, а водиће и од сад строгога рачуна о чистоћи школских зграда авлије и баште.

У великој већини школа била је чистоћа до бра. Особито се хвали чистоћа у Конатицама и Степојевцу.

2. ЖЕНСКЕ ШКОЛЕ

Нарочитих *женских школа* нема у овом округу, јер осим Гроцке нема ни једне варошице, а у њој нема толико деце, да би требало отворити нарочиту школу за женску децу. Овој оскудици у женским школама, помажу се становници тиме, што дају своју женску децу у мушке школе. Ове године било је у 16 мушких школа записано 36 девојчица, од којих је 30 свршило разреде. Поред тога у Гроцкој записало се 38, а разреде свршило 30 девојчица. У целом округу у овој прошлој школској години уписало се 74, а свршило 60 девојчица.

3. РѢАЦИМА

У 47 школа било је ове године уписано свега 1567, а разреде свршило је 1203 ђака. Колико је у којој школи уписано, а колико је ђака у истој школи до испита остало, види се из статистичке таблице на крају.

На једну школу долази 33,3 уписаних а 25,с свршених ученика. С погледом на угодност коју имају деца овога округа, јер им је школа сразмерно доста близу, овај број требало би да је већи. Истина, овде су школе учестане, па не могу бити онако пуне, као онамо где су ређе. Но при свем том може се очекивати, да ће се све више деце јављати за школу.

Највише ђака било је

	уписано	свршило
У Гроцкој	105	94
„ Вел. Иванчи	43	40
„ Жаркову	39	39
„ Баћевцу	38	38

Све остале школе имају мањи број ђака.

Понајмање било је:

	уписано	свршило
У Умчарима	28	10
„ Бељену	25	11
„ Вел. Селу	30	12
„ Сремчици	22	13

Прим. Учитељ Бељенски пензиониран је, а Умчарски отпуштен из службе.

Осим ових школа има још 19, у којима је свршило разреде мање од 25 ђака, а то је најмањи број, који се захтева па да школа може постојати. Општине и родитељи који овако слабо шаљу децу у школу, греше о своју децу и раде правце против свог сопственог интереса.

Слабо посеђавање III разреда по селима а IV по варошицама, находимо и у овим школама. Ако би и били задовољни с бројем уписаних ђака, то не можемо бити с бројем оних, који свршавају школу. Свега је 231 ђак свршио III разред, а 4 свршили су IV разред у Гроцкој. На једну школу долази да је 5 ђака изашло потпуно писмено.

Највише ђака у III разреду било је:

У Баричу	12
„ Венчанима	11
„ Жаркову	10
„ Рушњу	10

У свима осталима било је испод 10.

Најмање ђака у III разреду било је:

По 1 у Стојнику, Миријеву Пружатовцу и Малом Мокром Лугу;

По 2 у Бељену, Јунковцу, Шопићу и Врчину.

По 3 у Лисовићу, Рипњу, Малом Пожаревцу, Вишњици, Ропочеву и Реснику.

Никако није било III разреда:

у Умчарима, Борку, Вел. Селу и Поповићу.

Да је овом недостатку учитељ много крив, види се, поред осталог, и из извештаја г.

изасланика од 1879 године. Он вели: „Мање је неуредности код способних и уредних учитеља. За потврду овоме навешћу само нешто. Кад је један вредни и способни наставник премештен, дигну се листом сва деца за њим, и родитељи су имали доста муке док су их задржали. — На другом опет месту човек један давао учитељу јагње, само да му испише ђака, јер му се неће да му дете дангуби идући у школу. Учитељ му га не хтедне исписати. Прође неколико месеци, ал ето опет с јегњетом истог човека. Донео је поклон учитељу, но не за то да му ђака испише, већ за то што му га није хтео исписати. Ту се похвали својим ђаком, како је овај и свог старијег брата код куће научио читати и писати. Кад се дакле увиди да у школи доиста има напретка и кад је сам наставник тачан и радан, и деца долазе уредније и родитељи дечији мање сметају доласку; а кад је сам наставник неуредан и нерадан, деца су још неуреднија.“

4. ШКОЛСКЕ ЗГРАДЕ

Већину школских зграда подизале су општине за школу, али има још многих, које су биле приватне куће или општинске суднице, па прекрајане и дотериване за школску потребу. Разуме се по себи, да овакве зграде не договарају условима ни наставним, ни здравственим.

Од свију школских зграда у овом округу само је једна још приватна, а једна црквена кућа, све остале су општинске. Ово је добра страна, јер на тај начин може општина на својој згради чинити измене и оправке према потреби школе. С друге стране, што општина на школи оправки, нека не жали, јер је оправкила на своје имању.

Међу 47 школских зграда има 13 које ће се у скоро морати новима да замене. Г. изасланик, који је ове године походио школе, помиње, да што пре новим зградама треба заменити ове: Железничку, Моштаничку, Вранићку, Барајевску, Лесковачку, Барошевачку, Даросавску, Рогачку, Вел. Иванцанску, Врчанску, Ритоцечку, Бело-Поточку и Вишњичку. —

Вранићка школа је уза саму механу, а Моштаничка је такође врло близу механе, па с тога већ лрбало би их затворити и отуда изместити.

Најбоље издржавају своје школске зграде општине: Баћевачка, Сремичка и Конатичка

Неприлика је код неких школских зграда и то, што је у њој смештена и судница, те тако деца слушају све оне неупутне речи, које често падају у ходнику и авлији суднице. Уз то су такве школе врло стешњене. — У Барајеву је тако, те услед тога немају ђаци из удаљених села где поћивати у школи.

5. НАСТАВНА СРЕДСТВА

Број школа у београдском округу ни мало не одговара стању, у ком се налазе наставна средства. Изузимајући три школе, све остале од реда немају ни најпотребнијих средстава. Ово је једна од најслабијих страна школа београдског округа. Овде можемо рећи скоро без изузетка све очекује увиђавност и подумљивост општинских власти на првом, а умешност и љубав учитеља послу своме, на другом месту. Од узајамног рада учитеља с општином очекивати је, да неће овако дуго остати, што се тиче наставних средстава.

Већина школа има старих 4 до 8 мапа, које су још пре 20 година од стране министарства разаслате, мапу Дежарденову, која се давно преживела и више ништа. Понека ће имати још и рачунаљку или мапу Србије.

Конатичка школа има највише учила, и то: Мапу Србије, Балканског полуострва и Јевропе, планиглоб, слике из јестаственице, слике метарских мера и рачунаљку. Све остале имају мање.

6. ШКОЛСКЕ КЊИЖНИЦЕ

Нема ни једне школе у београдском округу, која нема своје књижице. Поједине школе имају лепе књижице. У Жарковачкој школи има 203, у Бело-Поточкој 189, у Рипањској 103 књиге. По најмање књижице имају школе: Лесковачка 4, Борачка 6 и Јунковачка 9 књига.

У свима школским књижицама има 1935 књига. На једну школу долази 41 књига.

7. ПРЕ ДЕСЕТ ГОДИНА

Није овако стајала школа пре десет година. У целом округу било је у оно доба — 1870 године — свега 36 школа, и то:

У срезу врачарском	7
„ „ грочанском	7
„ „ колубарском	5
„ „ космајском	11
„ „ посавском	6
Свега 36	

Ако овај број школа сравнимо са садањим бројем, видећемо да је за прошлих 10 година једна школа у срезу Грочанском затворена, а 12 нових отворено, и то:

У срезу врачарском	3
„ „ колубарском	2
„ „ космајском	2
„ „ посавском	5
Свега 12	

Затворена је у срезу грочанском Бегаљичка школа.

Из овога упоређења види се, да је срез посавски највише напредовао за ово 10 година. У том срезу школе су се скоро удвојиле, и сад има свака општина своју школу.

У течају од 10 година на чисто приновљено је 11 школа.

У 36 школа године 1870 радило је 37 учитеља. Већина учитеља онога доба (20) била је у X класи. — И број учитеља умножио се са 11.

Ђака било је уписаних 1282, а дотичне разреде свршило је 938. На једну школу долазило је 35,6 уписаних а 26 свршених ђака. Сразмерно броју школа, умножио се и број ђака. Ово се види из II статистичке таблице на крају.

Вратимо ли се још за 8 година унатраг, наћи ћемо у извешћу о стању школа онога доба, да је у 1862 години у београдском округу било 28 школа, 28 учитеља; 504 ученика. За прошлих 18 година отворено је нових 19 школа, постављено 20 учитеља, а број ђака трипало је нарастао. Пре 18 година на једну школу долазило је 17 уписаних ђака, данас долази преко 33 — дакле скоро два пут боље се посећавају школе данас, но пре 18 година.

Овај кратак нацрт јасно нам доказује, како је школа у овом округу напредовала.

Напредовање њено било је у сваком правцу. Не само да су отваране нове школе, но је мини-

старство колико је могао радило, да се подигнуте школе оправљају и што више деце у њих упише.

Тога ради је министарство издавало нарочите расписе, а и од учитеља захтевало, да редовно шаљу министарству извештаје о стању, у ком се наводи школска зграда, којих наставних средстава школа потребује и како деца посећавају, школу.

Ма да школа бројно видно напредује опет треба још много рада те да њена унутрашња вредност достигне висину, на којој она бројно стоји. И у овом правцу у министарству чине се озбиљне припреме, које чекају да добију законску форму. Но сва напрезања централне управе тек ће тако уродити добрим плодом по народно образовање, ако га подрже и помогну сви пријатељи школе и народног образовања.

I Статистичка таблица

Основне школе београдског округа у 1880.

У ком месту	Број ђака	
	почело	свршило
<i>Срез врачарски</i>		
У Белом Потоку	34	24
„ Великом Селу	30	12
„ Винчи	40	25
„ Вишњици	32	19
„ Жаркову	39	39
„ Жељезнику	27	26
„ Мокром Лугу	34	26
„ Миријеву	28	19
„ Реснику	28	21
„ Рушњу	30	26
<i>Срез грочански</i>		
„ Врчину	33	37
„ Гроцкој	105	94
„ Малом Пожаревцу	27	20
„ Рипњу	32	23
„ Ритопеку	2	19
„ Умчарима	28	10
<i>Срез колубарски</i>		
„ Барошевцу	36	17
„ Венчанима	28	23
„ Вреоцима	32	25

„ Даросави	60	17
„ Јунковцу	28	26
„ Петци	34	33
„ Шоњићу	42	37

Срез космајски

„ Бељену	25	11
„ Великој Иванчи	43	40
„ Влашкој	34	30
„ Кораћици	33	31
„ Лисовићу	27	23
„ Младеновцу	40	24
„ Неменикућама	35	30
„ Поповићу	36	25
„ Рогачи	45	31
„ Ропчеву	33	17
„ Сибници	26	15
„ Стојнику	35	32
„ Пружатовцу	21	14

Срез посавски

„ Барајеву	23	14
„ Баричу	35	28
„ Баћевцу	38	38
„ Борку	30	20
„ Великој Моштаници	38	30
„ Вранићу	24	19
„ Конатицама	41	35
„ Лесковцу	26	15
„ Остружници	36	36
„ Сремчици	22	13
„ Степојевцу	35	24

Свега	1567	1203
-------	------	------

II СТАТИСТИЧКА ТАБЛИЦА

У времену од 1870 до 1874.

*Затворене**Отворене*

У Баћевцу ср. посаве.	У Белом Потоку ср. врач.
„ Каменици „ „	„ Реснику „ „
„ Стојнику ср. космајс.	„ Рушњу „ „
	„ Петци ср. колубарски
	„ Америћу ср. космајски
	„ Барајеву ср. посавски
	„ Конатицама ср. „

У времену од 1873 до 1880.

*Затворене остале**Отворене*

У Америћу ср. космајс.	У Јунковцу ср. колубарс.
„ Бегаљици ср. грочанс.	„ Лисовићу ср. космајског
	„ Стојнику „ „
	„ Баричу ср. посавски
	„ Борку „ „
	„ Сремчици „ „
	„ Степојевцу ср. „

УПОРЕДНА СТАТИСТИЧКА ТАБЛИЦА

	1862	1867	1870	1874	1880
Школа мушких	28	34	36	40	47
Школа женских	—	1	—	—	—
Учитеља	28	34	37	40	48
Учитељака	—	1	—	—	—
Ученика	504	1035	1282	1342	1567
Ученица	—	22	—	—	—

ВАЉЕВСКИ ОКРУГ

Ослањајући се једним крајем на обалу Саве, а другим на подножје Маљена, ваљевски округ лежи на најкраћем путу између престонице и Старога Влаха. Он веже западни део Србије са северном границом, која је уједно најбољи извозни пут за наше сировине.

Но ваљевски округ није само посредник између једног дела Србије и границе стране државе, он је и сам у многоме продуктиван. Гајећи особиту врсту рогате марве, и вешто обрађујући своје многобројне шљиваре, он је осигуран од многих неприлика, којима су други окрузи изложени. Уза све ово, богате долине Колубаре и Тамнаве дају му довољно прилике и за земљорадњу.

Административна подела његова тако је корисна, као у ретко ког другог округа. Среске канцеларије налазе се размештене по срезовима,* и то већином на местима, која леже на друму, те им је тако лако доћи. Према своме простору, он је сразмерно на много срезова подељен, а то чини да управне власти могу у свом малом кругу много више да ураде, но што је случај код округа, који имају мало чиновника.

*) Осим канц. среза ваљевског, која је у Ваљеву.

1. МУШКЕ ШКОЛЕ

У овом округу било је свега 31 школа,
и то :

У Ваљеву	1
У срезу ваљевском	5
„ „ колубарском	7
„ „ подгорском	2
„ „ посавском	8
„ „ тамнавском	8

Свега 31 школа

Према овоме изгледа, да је подгорски срез најси-
ромашнији школом. Ово је с тога, што је срез под-
горски сразмерно много мањи од остала четири
среза. У њему има само 9 општина са 26 села и
2698 глава пореских. С друге стране, он лежи
на граници Подриња и с неруке је од главнога
друма између Обреновца, Ваљева и Ужица. И само
земљиште је овде мање плодно но на оба лама Колу-
баре и Тамнаве. При свем том, мора се при-
знати, да је срез подгорски сразмерно изостао што
се школе тиче, ако га упоредимо с другим исто
толико великим срезовима. Срез Поречко-речки је
мањи (има само 8 општина и 1697 глава пореских)
па опет има 6 школа, па и у азбуквачком срезу,
у суседству подгорскога, има 6 школа на 6 оп-
штина и 2567 глава пореских. Очекивати је дакле,
да и подгорски срез похита, те да достигне остале
срезове, који ни по броју глава пореских, ни по
другим околностима нису ни у колико бољи
од њега.

У опште узевши број школа у овом округу
могао би бити већи, ако се узму у обзир ње-
гове материјалне прилике. Општине као што су
у срезу ваљевском Ребељска, са 404 глава поре-
ских. Драчићска са 369, Лелићска са 307, не-
мају своје школе. Надати се да ће храбри Ва-
љевци, који су 1876 онако јуначки знали гинути
за слободу своје отаџбине на бојишту Великога
Извора, похитати, те да и своју децу снажном
руком поведу у школу, да им отворе врата још
лепше будућности.

У 31 мушкој школи радило је 33 учитеља
и 4 учитељке. Учитељке у место учитеља радиле су
Забрежу, Пироману Скели и Стублинама, и то
у сва три разреда.

По спреми било је :

Из Учитељке школе у Србији	3
„ „ „ у Аустрији	3
„ Богословије	15
„ III р. Учитељске школе	1
„ I. р Учитељске школе	8
„ Гимназије	1
„ Основне школе	6
Свега	37 учитеља

По положају у служби :

У I класи	2
„ IV „	2
„ V „	3
„ VI „	1
„ VII „	2
„ VIII „	7
„ IX „	5
„ X „	9
Привремени	6
Свега	37 учитеља

Од овогодишњег г. изасланика оцењени су :

Одлично	14
Врло добро	12
Добро	8
Слабо	1
Неоцењени	2
Свега . .	37

Сразмерно велики број учитеља овога округа
оцењен је врло повољно. Ове године три четвр-
тине од целога броја добило је оцену бољу
од добар, а скоро једна трећина оцењени су
одлично. Међу одлично оцењеним учитељима, учи-
тељи вар. Ваљева заузимају угледно место, јер су
сва петорица оцењени одлично. Ово је редак слу-
чај да у једној вароши у свима разредима учи-
тељи буду одлични.

У свима сеоским школама радио је по један
учитељ. У Ваљеву било је 5 учитеља, јер је I раз-
ред подељен на два одељења. У Обреновцу и на
Убу било је по два учитеља, и то један за I и II,
а други за III и IV разред.

Бака уписано је у свима школама 1484, а
разреде свршило је 1185. Колико је на по се у ко-

јој школи ђака уписано и колико је разреде свршило, види се из статистичке таблице.

Као у већине наших школа, тако је и у овом округу, најстарији разред слабо похођен. Трећег разреда никако није било у 7 школа, а у две школе био је само по 1 ђак у III разреду. У III разред свију сеоских школа уписало се ове године 117, а исти разред свршило је 105 ученика — број који нас задовољити не може.

Четвртог разреда било је у три школе и у те разреде ове године уписало се 42, а свршило их свега 38 ђака. Свега је дакле ове године изашло из школе као потпуно писмено 143 ђака или што чини на једну школу 3,8 ђака.

Што се стања здравља дечијег тиче, ма да је било доста лоших школских зграда, опет можемо бити са стањем здравља задовољни. Свега смртних случајева било је 19, што чини једва 1,3 од сто. Општа болест свраб, од које особито пате крајеви што ближе планини леже, при свем заузимању власти и лекара још траје. Нема сумње да су овоме много узрок неудесне школске зграде.

Поред тога и само заједничко живљење у школи у многеме смета искоренавању ове болести. Но у школама, где раде вредни и чисти учитељи мање има овога, но где су слаби радници. У 10 школа није било свраба никако, те на тај начин 360 сеоске деце било је потпуно здраво, и то је више но трећи део целог броја.

2. ЖЕНСКЕ ШКОЛЕ

Само у окружној вароши и среским варошицама било је женских школа, свега три.

У женским школама Ваљева радило је три учитељке, и то по једна у I и II, а једна у III и IV разреду. У Обреновцу и на Убу радила је по једна учитељка у сва четири разреда.

По спреми су све четири учитељке из Више женске школе.

По положају у служби :

У VI	класи	1
„ VIII	„	1
„ X	„	2

Свега . . . 4 учитељке.

Од овогодишњег г. изасланика оцењене су :

Одлично	1
Врло добро	3
Свега . . .	4

У све три женске школе овога округа, уписано је било 220, а разреде свршило 177 ученица. Од овога броја на само Ваљево долази 146 уписаних, а 115 свршених ученица. Но осим ових било је још у сеоским мушким школама уписано 18 ученица. На Забрежу било је уписано 8, а толико и свршило разреде. У осталим школама било је мање.

Ништа боље не стоји ни IV разред женских школа. У Ваљеву свршило је IV разред само 9, у Обреновцу 2, а на Убу само 1 ученица; свега 12, што чини на једну школу 3 ученице. Кад је већ тако мало женских школа, требало би да родитељи свима силама настану, те да своју децу одрже до краја у школи. Од 25 девојчица што се упише у I разред само 2 сврше школу, као што је случај у Обреновцу, или од 60 ученица I и 50 ученица II разреда, само 9 сврше IV разред, као што је то у самом Ваљеву.

3. ШКОЛСКЕ ЗГРАДЕ

Све школе овога округа смештене су у зграде, које су својина општинска.

Овогодишњи г. изасланик нарочито се жали на школске зграде у Вукони*, Крчмару, Паунама, Ушћу и Убу. Зграде су ове од слабог материјала, ниске, тескобне, и опале. Г. изасланик, који је прошле године обилазио школе у овом округу, уску зграду описује овако: „Школска је зграда слабе грађе, тескобна и ниска. Собе III и IV разреда и женске школе, због маленог броја деце, могу за сада још и поднети за школу, али соба I и II рзреда не само да је загушљива и нездрава за 44 деце, него сумњам да би као школа могла и за дваесторо деце поднети“. — Поред оних зграда, које је овогодишњи г. изасланик као неудесне за школу нашао, прошлогодишњи г. изасланик још се жали на школу хелијску, петњичку, мијоничку, бајевачку, скељанску, и забрешку.

Неке од ових зграда могле би и на даље послужити за школе, али би их ваљало врло много оправљати. Ако је за икоји округ потребно да су школске зграде простране, чисте и здраве, то је овде нужно, где на

* Ова је школа због рђаве школске зграде затворена

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBL.BS

дети стара болест свраб толике неприлике чини. Докле год општине не приону, да своју децу сместе у чисте, простране, здраве и удесне школске зграде, дотле ће се тешко искоренити ова болест, која се улегла у овај, иначе чист и одабран, крај наше отаџбине. Дobar и радан учитељ у овом погледу може много да користи, а понајвише се има права очекивати од самих родитеља општина, да за себе, за своју децу, траже што пре лека против овога.

Особито се хвале нове школске зграде. Обе школе зидане су од тврдог материјала, врло су видне и простране, а подигнуте су у лепој здравој околини. Још се хвале школске зграде у Поћути, Врелу, Звечкој, Стублинама и Пироману, Јабучју, Цветановцу, Рибници и Рабровици. Све су зграде ове нове и од тврдог материјала, видне и довољно простране, јер имају лепу учионицу, zgodну собу за ђаке, који из даљних места у школи ноћивају, леп стан за учитеља, а уза све то још подигуте су у лепој и здравој околини. Замреке има само општини Грабовачкој што је лепу своју школу подигла поред самог гробља.

На овом је месту да поменемо благотворан утицај лепих чистих и пространих зграда на дечије здравље. У школама: обреновачкој, пироманској, рибничкој, рабровичкој, поћутској, осечанској, ћелијској, славковачкој, мијоницкој и унској, *није било на деци свраба*. У чистим и лепим зградама ових школа чисти и радни учитељи прионули су, те су своје ђаке ослободили ове болештине. Напротив у школама: цветановачкој, звечанској, грабовачкој, врељанској и каменичкој, има тог злог госта, ма да су ове школе доиста довољно простране.

4. НАСТАВНА СРЕДСТВА

У наставним средствима многе су школе оскудне. Већина нема ни довољно земљописних мапа. У многима оскудева и мапа кнежевине Србије, а једва ће у неколико бити рачунаљке и слике из јестаственице и метарских мера.

Варошке школе, школа обреновачка, ћелијска, грабовачка и пироманска имају сва средства, која су за наставу потребна. Говорећи о наставним средствима за ћелијску школу, овогодишњи г. изасланик вели: „Не могу прећутати, а да на првом месту у овој прилици међу сеоским општинама

не споменем као једну реткост у овом погледу ћелијску општину, која је снабдела своју школу нужним средствима.“ У њој је биле рачунаљке, глобуса, шрајберових слика из јестаственице и све што школи треба.

Особито се хвали заузимљивост општине јабучјанске и обреновачке за своје школе. Општина јабучјанска има врло лепу собу, уређену за заједничко живљење ђака, а општина обреновачка спрема се да уза своју школу, поред игралишта, подигне за децу своју особити парк. — Исто тако вредно раде учитељ унски и учитељ рибнички на прикупљању разних предмета за наставу у јестаственици. На Убу има лепе збирке минерала и биљака из околине, а у Рибници уз то и напуњених тига из онога краја. — У Јабучју подигнуте су у авлији и справе за гимнастику.

Обреновачке школе имају и свој нарочити фонд за потпомагање сиротних ђака. Главница тога фонда била је у прошлој години 1200 динара.

5. КЊИЖНИЦЕ

У свима школама има 1649 књига. У појединим школама, као н. пр. у Ћелијама има 102 књиге и то, већином су одабраног садржаја. Но не мање је хвале вредна и књижница у Обреновцу, где има 133 књиге и Убу где има 189 књига, нарочито изабране за потребу учитеља. Мијоница има 80, Осечина 73, Бајевац 70, Врело 68, Звечка 66 књига. Скоро без књижнице су Пироман, где има само 2; Новаци и Радлево, у чијим књижницама има само по 4 књиге.

6. ПРЕ ДЕСЕТ ГОДИНА

У години 1870 било је у ваљевском округу свега 21 мушка и 2 женске школе.

По срезовима било је:

У Ваљеву	1
У срезу ваљевском	4
„ „ колубарском	5
„ „ подгорском	2
„ „ посавском	2
„ „ тамнавском	7

Свега 21 школа

За ово последњих 10 година отворено је нових школа :

У срезу ваљевском	1
„ „ колубарском	2
„ „ посавском	5
„ „ тамнавском	2
Свега	10

Нове школе отворене су у : Поћути, Рибници, Цветановцу, Забрeжју, Пироману, Скели, Стублинама, Ушћу, Бањанима и Новацима. — Највише школа отворено је у срезу посавском, свега 5. Једини је срез подгорски, који се није макао за ово потоњих 10 година.

Пре 10 година радило је у 21 мушкој школи свега 26 учитеља. У Ваљеву било је 3 учитеља, и то један за I разред, други за II разред, а трећи за III и IV разред. У Обреновцу и на Убу било је и онда као и сад по 2 учитеља. У свима осталим сеоским школама био је по један учитељ у сва три разреда.

У свима мушким школама било је уписано 1102, а разреде свршило 970 ђака.

Ако упоредимо стање мушких школа пре 10 година са садањим, наћи ћемо, да је у том времену отворено нових 10 школа, да је постављено нових 11 учитеља, и да се број ђака уписаних са 386, а разреде што су свршили са 280 умножио.

Женских школа било је 1870 године две, и то у Ваљеву и Обреновцу. У Ваљеву биле су 2, а у Обреновцу једна, свега 3 учитељке.

У обема школама било је уписано 124, а разреде свршило 103 ученице. Од тог доба па до сад отворена је женска школа на Убу, и постављена једна учитељка.

У женским школама ове године уписано је 220, а разреде свршило 177 ученица. Број женских школа за потоњих 10 година умножио се са једном школом; једна нова учитељка је постављена, 96 уписаних и 26 девојчица што су разреде свршиле више је данас но пре 10 година.

Ово је довољан доказ, да је школа у округу ваљевском за прошли 10 година добро напредовала.

Вратимо ли се још за 8 година у натраг, па разгледамо стање школа у округу ваљевском у 1862 години, са свим ћемо друге резултате добити.

У 1862 год. било је 21 мушких и 2 женске школе, дакле исто онолико колико и у 1870. За пуних 8 година није у овом округу била ни једна нова школа отворена. Једино што је у овом добу било 22 учитеља, дакле 4 мање но у 1870. Ако дакле узмемо да за 8 година (од 1862 па до 1870) није ни једна школа отворена, а у времену од 1870 па до 1880, дакле за других 10 година да је 10 нових школа отворено: онда можемо бити задовољни с напретком, што је учинила школа округа ваљевског за последњих 10 година. Не треба заборавити, да смо у последњих 10 имали 3 ратне године.

Остаје нам још прошлoшћу оправдана нада, да ће Ваљево на путу напретка, на коме је за последњих 10 година непрекидно, али сигурно, корачало и даље ићи. У првоме реду очекујемо, да ће тескобне и неугодне школске зграде оправити, потребита наставна средства набавити, те тако и на пољу школе, наставе и васпитања пожњети исто онако часне плодове, као што је пожњело у првом рату за ослобођење и независност, јуначки бранећи сваку стопу српске земље.

I СТАТИСТИЧКА ТАБЛИЦА

Мушке школе

Школе	Ђака	
	уписано	свршило
<i>Срез ваљевски</i>		
У Ваљеву	256	227
„ Бранковини	38	35
„ Петњици	28	24
„ Поћути	26	26
„ Рабровици	27	24
„ Ђелијама	24	15
<i>Срез колубарски</i>		
У Боговађи	44	43
„ Крчмару	27	22
„ Мионици	48	38
„ Паунама	30	26
„ Рибници	36	34
„ Славковици	31	21
„ Цветановцу	30	24
<i>Срез подгорски</i>		
У Каменици	51	41
„ Осечини	60	44

Срез *посавски*

У Грабовцу	50	35
„ Забрежју	30	28
„ Звечкој	43	35
„ Обреновцу	74	61
„ Пироману	47	40
„ Скели	39	30
„ Стублинама	40	20
„ Ушћу	34	32

Срез *Тамнавски*

У Бајевцу	42	39
„ Бањанима	30	28
„ Врелу	61	44
„ Вукони	37	17
„ Јабучју	55	45
„ Новацима	49	38
„ Радљеву	31	27
на Убу	66	57

Свега 1484 1220

Женске школе

Школе	уписано	свршило
У Ваљеву	146	115
„ Обреновцу	52	45
на Убу	22	17
Свега	220	177

С В Е Г А

Мушких школа		31
Женских „		3
Учитеља		37
Учитељака		4
Ученика	1484 упис.	1185 сврш.
Ученица	220 „	177 „
Ђака свега у мушким и женским школама	1704 „	1365 „

УПОРЕДНА СТАТИСТИЧКА ТАБЛИЦА

Године	1862	1867	1870	1874	1880
Мушких школа	21	24	21	26	31
Женских школа	2	2	2	3	3
Учитеља	22	26	26	28	37
Учитељака	2	3	3	4	4
Ученика	484	882	1102	1172	1484
Ученица	45	100	124	198	220
Свега ђака (мушких и женских)	529	982	1226	1370	1704
На једну школу долази свега ђака	23	37,4	53,3	47,2	50,1
На једног учитеља долази свега ђака	22	33,8	42,2	42,8	41,5

БЕЛЕШКЕ О ПРОСВЕТИ И ШКОЛАМА

Његово преосвештенство, господин епископ шабачки, благоволео је подарити девет комада поучних књига за децу, разног садржаја, сиромашним ученицама основне женске школе обреновачке.

На овом племенитом дару, вазда топло захваљује наставница са својим ученицама господину епископу, желећи од свемогућег да се овакови добротвори множе.